

T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN BİREYSEL DEĞER
ALGILARININ İNCELENMESİ**

Muhammet Ali SİNEREN
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Barbaros Serdar ERDOĞAN

Burdur, 2018

T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN BİREYSEL DEĞER
ALGILARININ İNCELENMESİ**

Muhammet Ali SİNEREN
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Barbaros Serdar ERDOĞAN

Burdur, 2016

MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 07.06.2018 tarih ve 239/1 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 22.06.2018 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Muhammet Ali SİNEREN'in "ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN BİREYSEL DEĞER ALGILARININ İNCELENMESİ" konulu tez çalışması Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS/DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI) : Dr. Öğrt. Üye. Barbaros Serdar ERDOĞAN

ÜYE : Dr. Öğrt. Üye. Ahmet ŞAHİN

ÜYE : Doç. Dr. Hasan ŞAHAN

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA / MÜHÜR

BİLDİRİM

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu taahhüt edip, tezimin kaynak göstermek koşuluyla aşağıda belirttiğim şekilde fotokopi ile çoğaltılmasına izin veriyorum.

[X] Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[] Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

[] Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Muhammet Ali SİNİREN

30.05.2018

Ortaöğretim Öğrencilerinin Bireysel Değer Algılarının İncelenmesi

(Yüksek Lisans Tezi)

Muhammet Ali SİNİREN

ÖZ

Yapılan bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algılarının bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada eğitim ve spor bilimleri alanında sıklıkla kullanılan “tarama” modelinden yararlanılmıştır. Araştırmaya Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi öğrencisi olan toplam 213 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarının tespit edilmesinde “Bireysel Değerler Envanteri” kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde OneWayAnova, IndependentSamples T test ve Spearman Korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonunda ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algılarının yaş gruplarına, öğrenim gördükleri lise türüne, cinsiyet değişkenine, baba eğitim düzeyine ve aile gelir düzeyi değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna karşılık öğrencilerin bireysel değer algılarının anne eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0.05$). Değer türleri arasındaki ilişki değerlendirildiği zaman, araştırmaya katılan öğrencilerin sahip oldukları değer algıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Sonuç olarak, ortaöğretim öğrencilerinde bireysel değerler olan disiplin ve sorumluluk, güven ve bağışlama, dürüstlük ve paylaşım, saygı ve doğruluk, paylaşım ve saygı değerlerinin demografik değişkenlere göre bazı farklılıklar gösterdiği, bunun yanında değer algılarının birbiri ile etkileşim halinde olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim Öğrencileri, Bireysel Değerler, Demografik Değişkenler

Sayfa Adedi : 59

Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Barbaros Serdar ERDOĞAN

**Investigation of Individual Values Perceptions of Secondary School Students
According to Some Variables**

(Master Thesis)

Muhammet Ali SİNEREN

ABSTRACT

Present study aims to examine the individual values perceptions of secondary school students according to some demographic variables. The study utilized the "survey" model that is often used in the field of education and sport sciences. A total of 213 students from vocational, anatolian and science high schools participated in the study. In the determination of individual value perceptions of students participating in the study "Individual Value Inventory" was performed. One Way Anova, Independent Samples T test and Spearman correlation analysis were utilised for the statistical analysis of the data gathered in the study .At the end of the study, it was determined that individual value perception of these secondary school students showed statistically significant differences according to variables of age groups, high school students they attended, gender, high school types, father education level and family income level ($p < 0.05$). Otherwise, it was found that individual values perceptions of the students did not demonstrate statistically significant difference according to mother education level ($p > 0.05$). When the relationship between the value types was evaluated, it was found that there was a statistically significant relationship between the value perceptions of the students who participated in the study ($p < 0.05$). As a result, it is possible to say that the values of discipline and responsibility, reliance and forgiveness, honesty and sharing, respect and fairness, sharing and respect show some differences according to demographic variables, in addition, value perceptions interact with one another in secondary school students.

Keywords: *Secondary school students, individual values, demographic variables*

PageNumber: 59

Supervisor: Dr. Lecturer Barbaros Serdar ERDOĞAN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden bugüne kadar her konuda destek ve yardımlarını gördüğüm danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Barbaros Serdar ERDOĞAN'a, lisansüstü eğitim hayatım boyunca bana her türlü desteği sağlayan Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin kıymetli öğretim üyelerine teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar DİZİNİ	viii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	2
1.2.1. Alt problemler.	2
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	3
1.5. Sınırlılıklar	3
BÖLÜM II.....	4
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	4
2.1.Kuramsal Çerçeve	4
2.1.1.Ergenlik Dönemi.	4
2.1.2.Ergenlik Döneminin Gelişim Özellikleri.	5
2.1.2.1. Bedensel Gelişim.	5
2.1.2.2. Cinsel Gelişim.	5

2.1.2.3. Duygusal Gelişim.	5
2.1.2.4. Dini Gelişim.	5
2.1.2.5. Ahlaki Gelişim.....	5
2.1.3.Değer Kavramı.	6
2.1.4. Değerlerin Sınıflandırılması.	9
2.1.5.Değerlerin Önemi ve İşlevleri.	11
2.1.6.Bireysel Değer Kavramı.	13
1.2.7.Bireysel Değerlerin Oluşumu ve Gelişimi.	14
2.1.8.Bireysel Değer Türleri.	16
2.1.8.1. Sorumluluk.	16
2.1.8.2.Güven.	17
2.1.8.3.Dürüstlük.	18
2.1.8.5.Saygı.	18
2.1.8.6. Doğruluk.	19
2.1.8.7.Hoşgörü.....	19
2.2.İlgili Araştırmalar.....	20
BÖLÜM III.....	28
YÖNTEM.....	28
3.1. Araştırmanın Modeli	28
3.2. Çalışma Grubu	28
3.3. Veri Toplama Araçları.....	30
3.4. Verilerin Analizi	31
BÖLÜM IV	32
BULGULAR VE YORUM.....	32
4.1. Öğrencilerin Bireysel Değer Algılarına İlişkin Tanımlayıcı Bulgular	32

4.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaş Grupları, Okul Türü, Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu Ve Aile Aylık Geliri Değişkenlerine Göre Bireysel Değer Algılarına İlişkin Bulgular	33
4.2.1.Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaş Gruplarına Göre Bireysel Değer Algıları.	33
4.2.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Okul Türlerine Göre Bireysel Değer Algıları.	35
4.2.3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bireysel Değer Algıları.....	37
4.2.4. Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumlarına Göre Bireysel Değer Algıları.....	38
4.2.5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumlarına Göre Bireysel Değer Algıları.....	40
4.2.6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Aile Aylık Gelir Düzeylerine Göre Bireysel Değer Algıları.	42
4.2.7. Ortaöğretim Öğrencilerinin Bireysel Değer Algıları Arasındaki İlişki.	44
BÖLÜM V.....	46
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	46
5.1.Sonuç ve Tartışma.....	46
5.2. Öneriler	47
KAYNAKLAR.....	48
EKLER.....	54
EK-1	55
ÖZGEÇMİŞ.....	59

KISALTMALAR

KDE: Kişisel Değerler Envanteri

SPSS: Statical Package For Social Sciences

SS: Standart Sapma

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1	Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler 29
Tablo 2	Katılımcıların Bireysel Değerler Ölçeği Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler..... 32
Tablo 3	Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması 34
Tablo 4	Katılımcıların Eğitim Gördükleri Okul Türüne Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması..... 36
Tablo 5	Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması 38
Tablo 6	Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması..... 39
Tablo 7	Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumuna Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması..... 41
Tablo 8	Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması 43
Tablo 9	Katılımcıların Bireysel Değerlerinin Arasındaki İlişkinin İncelenmesi 45

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan problem durumu, problem cümlesi ve alt problemler ile araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Birey, doğumdan ölüme kadar geçen süreçte, neredeyse her gün çeşitli olaylar, kişiler, içinde yer aldığı sosyoekonomik ve kültürel şartlar, gelenek, görenek ve yasalar ve daha pek çok unsurun tesirinde kalmaktadır. Bireyin çevresi ile sürekli iletişimde olması bireyin eylemlerine yön verebilmektedir. İnsanlar, yaşadıkları çevreyi algılamada ve eylemlerine yön verme noktasında inan, dil ve değer gibi nitelikleri barındıran ortak bir paydada buluştuklarında, kültürden bahsedilebilir. Toplumda ortaya çıkan kültürel değerler, bireyin başarı öyküsünü tespit etmede kriter olarak değerlendirilmesi dolayısıyla, toplumda kimlik algısını kavramda ciddi bir belirleyici etkindir (Çavdar, 2009: 1-2).

Değerler, bireylerin eylem, değerlendirme ve algılarını yönlendiren temel kültürel öğelerdir. Bu bağlamda değerler bir şeyin iyi ya da kötü olduğuna ilişkin inançlardır. Değerler çeşitli pek çok kültürel ve psikolojik faktör ile etkileşim durumundadır. Söz konusu faktörler kapsamında inançlar, gereksinimler, tutumlar, ideolojiler, ilgiler, istekler, normlar ve varsayımlar sayılabilir (Yılmaz, 2013: 129). Bu bağlamda değerler sosyal ve psikolojik çalışmalar adına son derece önemli bir kavramdır. Pek çok açıdan bireyin inanç ve eylemlerini detaylı bir şekilde araştırma ve algılama şansı sunar ki bu diğer kavramların özellikle tutumların sağlayamayacağı bir şanstır. Değerlerden birçok sosyal bilim disiplinlerinde yararlanılmaktadır. Önceleri sosyal ve psikolojik çalışmalar davranış merkezli iken 1960'lı yıllardan günümüze davranışların temelinde yatan yönlendiricilerin olduğu düşünülerek değerler kavramı çalışılmaya başlanmıştır. Bu nedenle değerlerin ne olduğu, nasıl ölçüleceğine ilişkin bilimsel araştırmalar gerçekleştirilmiştir (Eşberk ve Başyayla, 2016: 8).

Toplum bilimlerinde, nesnelerin ve bilinç olgularının toplum, sınıf ve birey bakımından teşkil ettikleri önemi belirleyen özellikleri ifade eden kavrama değer adı verilmektedir. Bireysel değerler, bireysel yetilerin kullanılmasına kolaylık sağlayan ciddi bir faktördür. Bireysel kapasitenin en üst seviyede kullanılmasına olanak tanıyacak imkânlar sağlar. Bireysel değerler, bireylerin kapasitelerini geliştirebilecekleri imkânların sağlanması gerekliliğini savunur (Çavdar, 2009).

“Değer” ve “değerler” konusuna ilişkin gerçekleştirilen çalışmalar son dönemlerde oldukça önem teşkil etmiş ve çeşitlilik kazanmıştır. Bireysel değerlerle ilgili gerçekleştirilen çalışmaların gücüyle dolayısıyla alanla ilgili çalışmalara az rastlanmaktadır (Çavdar, 2009). Bu noktada insanların sahip oldukları bireysel değer algıları nelerdir? Sorusunun yanıtlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problemini; “Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları bazı demografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2.1. Alt problemler. Bu çalışma kapsamında aşağıda yer alan alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları yaş grubu değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
2. Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları okul türü değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
3. Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
4. Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları anne eğitim durumu değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
5. Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları baba eğitim durumu değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

6. Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

6. Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları aylık gelir düzeyi değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Yapılan bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algılarının bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Literatürde değerler eğitime ve değerlerin insan yaşamı üzerindeki etkilerine ilişkin birçok çalışma bulunmasına rağmen, genç bireylerin bireysel değer algıları üzerine yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yapılan bu araştırmanın literatürde yer alan söz konusu eksikliğin giderilmesi noktasında önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

1. Yapılan bu araştırmada 2016-2017 eğitim ve öğretim yılı içerisinde ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 213 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.
2. Yapılan bu araştırma veri toplama aracı olarak kullanılan ölçekten elde edilen bulgular ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili literatür bilgisine yer verilmiş ve araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

2.1.1.Ergenlik dönemi. Ergenlik dönemi, bulûğ çağına girme dolayısıyla biyopsikolojik açıdan çocukluğun sonlanması ile toplumsal hayatta görev alma dönemi olan yetişkinlik döneminin başlangıcı arasında yer alan gelişim süreci olarak da ifade edilebilir. Unesco'nun tanımına göre ise; bireyin, eğitim süreci içerisinde ve hayatını kazanmaya çalışması dolayısıyla ekonomik özgürlüğünü elde edemediği ve medeni durum olarak da evli olmadığı bir gelişim sürecidir (Koç, 2004). Ergenlik sürecine girme evresi kızlar için 11–12, erkekler içinse 13–15 olarak ifade edilir. Bununla birlikte bu dönem, cinsel değişim ve gelişmenin de başlayarak bir müddet devam ettiği süreçtir. Bulûğ dönemindeki kız ve erkeklerde bedensel, fizyolojik ve zihinsel bakımda da değişim ve gelişimler görülmektedir. Ancak bu gelişmeler iki cinsten de farklı dönemlerde meydana gelmektedir. “Kızlar erkeklere kıyasla iki yıl öncesinden ergenlik sürecine girerler. Erkek çocukların cinsel bakımdan olgunluğa erişimleri de ortalama olarak 13 yaşlarında başlayarak iki yıl kadar sürmesine rağmen, kızlar 11-12 yaşlarında ergenlik dönemine girerler ve erkeklere kıyasla daha kısa bir zaman diliminde cinsel olgunluğa erişirler (Yağcı, 2006). Bu dönem bilişsel gelişimin de hızlı olduğu bir dönem olarak kabul edilmektedir (Derman, 2008).

Ergenlik sürecinin ortaları olan lise döneminde bireyin toplumda kendi yerini oluşturmaya başladığı, kendine ait bir dünya görüşü oluşturma gayretlerinin olduğu bir evredir. Bu dönemde genç, çocukluk döneminde sorgulamaksızın kabul ettiği kuralların, büyüklerini taklit etmelerinin nedenlerini düşünmeye, sorgulamaya başlar. Bu sorgulamada gencin, zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gelişim ve değişimleri etkilidir (Yağcı, 2006).

2.1.2.Ergenlik döneminin gelişim özellikleri. Bu bölümde ergenlik döneminde bireyin sahip olduğu temel gelişim özelliklerine değinilmiştir.

2.1.2.1. Bedensel gelişim. Ergenlik döneminde değişimlerde orantılı ilerlememektedir. Burun, dişler, çene, yüz uzunluğu orantısız bir şekilde meydana gelir. Dişlerin uzaması, burnun uzayarak genişlemesi, göz çevresinin büyümesi hep bu süreçte meydana gelir (Yağcı, 2006).

2.1.2.2. Cinsel gelişim. Ergen bireylerin cinsel gelişimlerini zirvede yaşadıkları bu süreçte, konuya ilişkin bilgi sahibi onlar için yararlıdır. Çünkü gençler, bu dönemde yaşayacakları konusunda daha önceden yeterli ve gereken donanımına sahip olurlarsa, bu süreci çok daha kolay ve normal aşabilirler. Bu durumda cinsel eğitim ile gerçekleşebilir. Cinsel eğitim, gencin büyüme, olgunlaşma ve cinsel kimliğini elde etme sürecinde karşı karşıya kaldığı problemlerle başa çıkma gayesidir. Bu eğitimle gençlerin yaşayacakları gerginlik bir nebze olsun azalmış olur (Yağcı, 2006).

2.1.2.3. Duygusal gelişim. Bu dönemin dikkat çekici niteliği duyguların birbirine girmesi, dengesizlik ve taşkınlıktır. Sorunların artması ve farklılaşması, heyecanın zirveye ulaşması göze çarpar. Genç birey, yetişkinlerce anlaşılamadığı hissine kapılarak onlardan yardım isteğinde de bulunmaz ve içine kapanır. Problemlerinin yalnız başından üstesinden gelemeyince çevresindekilere karşı olumsuz tutum içine girerler. Bu nedenle dilimizde bu dönemdeki gence “delikanlı” adı verilmektedir (Yağcı, 2006).

2.1.2.4. Dini gelişim. Ergenlik dönemi sadece bedensel ve duygusal değişimle kısıtlı değildir. Bu süreçte bireyde soyut düşüncenin de zirveye ulaştığı bir süreçtir. Yaşamın anlamının, manevi duyguların, dini eğilim ve sorgulamanın maksimum düzeyde yaşandığı bir süreçtir. Bu nedenle gençlerin din konusundaki çıkmazları, sorgulamaları, anlam arayışları göz önüne alınıp, çözüme ulaştırılmalıdır. Tersî durumda, yanlış inanç ve tutumlar gençlerin anlam arayışlarını sonuca ulaştıramazken, duygu dünyalarına da zarar vermekte hem de sapkın yönelimlere ortam hazırlamaktadır (Yağcı, 2006).

2.1.2.5. Ahlaki Gelişim. Ahlak gelişimi bireylerin bir takım eylemleri “doğru” ya da “yanlış” olarak ifade etmeleri konusunda yol gösteren ve kendi faaliyetlerine yön vermelerine yardımcı olan ilkeleri kazanma sürecidir (Çavdar, 2009).

İnsan hayatının etik değerlerin gelişimi, çocukluk ve gençlik sürecinde son derece önem teşkil etmektedir. Pek çok insan için sınırları çizilmiş kesin bir ahlak algısının gelişimi gençlik evresinde tamamlanır. Ahlakı “içinde yaşanan çevre ve toplum tarafından paylaşılan kurallar, görevler ve haklar” şeklinde ifade edebiliriz. Fakat kimi zaman kabul gören kuralların birbirleri ile çeliştiği görülebilir, bu durumda birey kendi bilinçli tercihi ile ahlaki bir tercihte bulunmayı öğrenmelidir (Çavdar, 2009).

2.1.3.Değer kavramı. Değerler, toplumun sosyo-kültürel unsurlarını anlam katan kriterlerdir. Sosyal birey ve bu bireyin davranış biçimleri sosyolojik irdelemelerin çıkış noktasıdır. Kültürel unsurları geri plana atan hiçbir örnek günümüzde yaşadığımız toplumsal aşamaları ifade etmekten uzaktır. Bir başka ifadeyle, iktisadi, politik veya sosyal bir soruna getirilen makro seviyedeki yapısal değişkenlere göre uyarlanmış bir model önerisi, bu modeli simgesi olan sosyal bireylerin rasyonel seçeneklerinin hangi kültürel düzlemde ortaya konulduğunu görmemektir. Bir olgunun içinde bulunduğu kültürel bağlamda ve bu bağlamdaki inançlar, normlar, değerler ve tutumlar anlaşılmadan yalnızca makro seviyede yapısal değişkenlerle ifade edilebilmesi olanaksızdır (Küçük, 2009). Bunun yanı sıra değerler, toplumca iyi, doğru ve beklenen tutumların neler olduklarını ifade eden ve paylaşılan kriterler olmakla beraber, bireylerin sahip olduğu değerler yaşama, diğer bireylere, dünyaya ya da çevrelerindeki herhangi bir nesneye dönük olabilir (Koca, 2009). Değerlerin birbirleri arasındaki kıyaslamalar neticesinde “değer önceliği” oluşmaktadır. Bireylerin sahip olduğu değerler ve bunlar arasındaki önem sıralamasına göre örgütlenmesi, değerler sistemini meydana getirmektedir (Karalar ve Kiracı, 2010).

“Değer” kavramı, kapsam aynı olmakla beraber çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Değerlere ilişkin yapılan, yalnızca bir tanım yerine bazı tanımlara yer vermek değer kavramını daha anlamlı kılacaktır (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014). Değer kavramı yüzyıllar boyunca birçok alanla iç içe olan bir kavramdır (Sarıcı-Bulut, 2012). Bu nedenle değer kavramının birçok alanda kullanıldığı bilinmektedir. Antropoloji, iktisat, psikoloji ve sosyoloji gibi bilim alanlarında ve felsefede değer kavramına rastlanmaktadır. Burada, değer bu disiplinler bakımından kısa bir ifadesinin yapılmasında fayda görülmüştür. Değer kavramının daha iyi algılanması bakımından çeşitli açılardan nasıl ifade edildiğinin bilinmesi gerekir (Çavdar, 2009). Literatürde değer kavramına ilişkin olarak birçok tanım yapıldığı görülmekte olup (Korkmaz-

Devrani, 2010), değer kavramının yeterince açıklığa kavuşturulamadığı görülmektedir (Kaya ve diğerleri, 2012). Literatürde değer kavramına ilişkin olarak yapılan bazı tanımlar aşağıda sunulmuştur.

Değer (value), “bir şeyin önemini ifade etmeyen yarayan soyut ölçü, bir şeyin ederinin karşılığı” anlamına karşılık gelse de; burada aktarılmaya çalışılan değer kavramı, Türk Dil Kurumu’na göre “nesne ve olayların bir toplum, bir grup veya bir insan açısından teşkil ettiği önemi belirleyen özelliği” olarak açıklanmaktadır (Karalar ve Kiracı, 2010).

Güngör’e (1993) göre değer bireyin önem atfettiği ve değerli kabul ettiği olgulardır. Birey bakımından değer, bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğuna ilişkin inancı ifade etmektedir (akt. Çavdar, 2009).

Değer kavramı, iktisat alanında da son derece yaygın kullanılmaktadır. İktisadi bakımdan değer tipik bir tanımı, bireylerin belirli bir şeyi elde etmek ya da elde etme seviyelerini artırmak adına emek harcamaları noktasında, o şeyin değer ifade ettiğini veya değerli olduğunu belirtmektedir (Çavdar, 2009). Değerler, sadece bir grup üyesinin belirli önermeleri kabul etmeyip, bununla birlikte her bir üyenin toplumsallaşma aşamasında içselleştirmekte olduğu bireysel bağlılıkları olarak da kabul görmektedir. Zira değerler, toplumsal normlar kapsamında daha spesifik ve somut eylemin genelleştirilmiş koşullarını sağlamaktadır (Küçük, 2009).

Değeri psikolojik açıdan ele alan ve benlikle alakalı anlamlar olarak ifade eden Allport’a göre (1968) bir şeyi değerli görmek demek onu seçmek, ona psikolojik açıdan bağlılık duymak ve ona sahip olmak ya da saklamak adına belli bir emek ve çaba içerisinde olmak anlamına karşılık gelmektedir. Rokeach (1973) değerleri bireysel ve toplumsal açıdan belirgin bir eylem şekline ve hayat amacına dair kalıcı inançlar olarak ifade edilmektedir. Schwartz’a (1992) göre değerler, bireylerin kendileri de beraberinde olmak üzere diğer bireyleri ve olayları nitelendirmek, etkinliklerini belirlemek ve meşru kılmak adına tercih ettikleri kriterlerdir. Bu anlamda değerlerin gerek “içten içe/bireyden bireye”, gerekse “içten dışa/bireyden topluma yönelik” bir eğilim gösterdiği ifade edilebilir. Zira içselleşen değerler gerek bireyin kendisini gerekse başkalarını değerlendirmeye ortam oluşturmaktadır (akt. Yapıcı ve diğerleri, 2012).

Çavdar’a (2009) göre değer, belirli bir eylem şeklinin veya varlığın son durumunun bireysel ya da sosyal açıdan ters bir eylem şekline veya varlığın son durumuna tercih

edilebilir olduğuna güçlü bir inanç olarak ele alırsak değer, belirli bir eylemin tercih edilme sebebi olarak karşımıza çıkacaktır. Bununla beraber değer, kimi zaman yaşam şekilleri arasında tercihleri, bireyin dünyadaki yeri ile ilişkili temel varsayımları, herhangi bir gereksinimin, davranışın ya da arzunun hedefi kimi zaman da kültürel ve sosyal değer gibi oldukça çeşitli biçimlerde anlaşılmaktadır.

Kuçuradi'ye (2010) göre “değer” ile “değerler” farklı olgulardır. “Değerler” var olan şeylerdir, var olan olanaklardır; “değer” ise bir şeyin değeridir; bir şeyin bir tür niteliğidir. Bu açıdan değerlendirme, değerlerin meydana gelmesi oluyor ve bir fiil ya da bir yapıttır; ele alma ise bireyin ve bireyle alakalı olan her şeyin değerinin belirtilmesidir. Bireyin ilerleyen hayatında, değerlerin ele alınması felsefenin işi; değerlere önemini vermekse morallerin, estetiklerin işi oluyor (akt. Akdemir, 2012).

Geniş kapsamda değerler, belli pozisyonların ilerisine geçen, seçim yapma ve kararların ele alınmasında rehberlik eden, bu sebeple kişinin hayat tarzının bir bölümü ve benliğini biçimlendiren ciddi bir öge olan sona erdirici haller ya da istenilen tutumlara dair temel talep veya inançlar olarak açıklanabilir. Bu niteliğiyle değerler normatiftir, ilkeci bir niteliğe sahip olmaktadır. Pozitif kavram veya cümleler ile adlandırılmasına karşın, kişiye ne şekilde tavır takınması gerektiğini gösterir. Birey, eşyaların iyi, faydalı, güzel oluşlarını ele almak durumundadır. Böylelikle bireyin eşyayla bağlarının devamlılığını sağlayan bir aşkınlık alanı söz konusudur ki, bu değer alanı olarak da ifade edilebilir (Çavdar, 2009).

Toplum içinde sahiplenilen değerler, kişilerin tutumlarına yol göstermektedir, onları sosyal hedefler çevresinde bir araya getirir ve toplum içinde ortak bir anlayışın ortaya çıkmasına katkı sağlarlar. Sosyal değerler aracılığıyla, toplumun hedeflerini etkin bir biçimde yerine getirmesi basit hale gelebilir. Toplum hedeflerine yön veren ve kişisel bakımdan motivasyon sağlayıcı bir kuvvet olarak önem içeren fonksiyonları olan sosyal değerler, kişinin ve toplumun inançlarını ortaya çıkarır (Çavdar, 2009).

Yukarıda yer alan tanımlar ve ilgili literatür ışığında değerlerin sahip oldukları temel özellikleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000);

- Değer inançtır. Fakat tamamıyla objektif, hislerden sıyrılmış, düşünce özelliği barındırmazlar. Soyut ve bireyseldirler, faaliyet edindiklerinde hislerle iç içe geçmektedirler.

- Değerler, kişinin hedefleriyle ve bu hedeflere erişmede etkin olan tutum şekilleriyle (hakbilirlik, yardım severlik) bağlantılıdır.
- Değerler, kendine özgü fiil ve durumların üstündedirler. Model olarak itaatkarlık değeri, iş yerinde, evde, okulda ve tanışık olmadığımız ilişkilerin bütününde geçerli olmaktadır.
- Değerler, tutumların, bireylerin ve olguların belirlenmesine veya değişimine yön veren standartlar olarak fonksiyonları olmaktadır.
- Değerler barındırdıkları öneme göre kendi içlerinde sıralara dizilirler. Bu sıralama değer önceliklerini saptayan bir düzen yaratır.
- Değerler farklılaşmaya açık olan yapılardır. Süre içinde iletişim ve meydana gelen yeni gereksinimleri karşılamak amacıyla değer önceliklerinde farklılıklar olabilmektedir (akt. Kurt, 2015).

2.1.4. Değerlerin sınıflandırılması. Değerlerin birbirinden bağımsız ele alınması son derece zordur. Ancak değerleri daha iyi anlayabilmek adına, bir takım nitelik ve fonksiyonlarına göre alan yazında değer gruplandırmalarının yapıldığı bilinmektedir (Kapan, 2014). Güngör (1993) değerleri yedi grupta ele almıştır. Buna göre bilimsel değerler; hakikate, eleştirel zihniyete, tartışmaya ve bilgiye önem verir. Bilimsel değer yargılarına sahip birey deneysel, akılcı, entelektüel ve eleştireldir. İktisadi değer; faydalı ve pratik olana önem verir. İktisadi değerlerin gündelik yaşamın birer parçası olması gerektiğini ifade eder. Estetik değer; simetri, form ve uyuma önem verir. Birey, yaşamı olayların bir çeşitliliği olarak düşünür. Bireye göre sanat toplum için zaruri ihtiyaçtır. Sosyal değer; başkalarını sevme, yardımcı olma ve sadece kendini düşünmeme esastır. En yüce değer insan sevgisidir. Bu sevgiyi diğer bireylere sunar. Kibar ve sevecendir, bencil değildir. Politik değer; her şeyden üstün bireysel güç, etki ve ün vardır. Temelde güçle alakalıdır. Dini değer; evreni bir bütün şeklinde ele alır ve kendini onun bütünlüğü ile birleştirir. Din için dünyevi zevklerden kaçınır (akt. Yiğittir, 2009).

Ülken (1965) değerleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır;

İçkin değerler: Kavramlar, duygular ve eşya ile etkileşimden ortaya çıkan ve bilinçle sarmalanan, inanışta ziyade bilmenin egemen olduğu değerlerdir. İçkin değerlerin bir bölümü, bilincin eşya ile etkileşiminden ortaya çıkan teknik değerlerdir. Bir bölümü de

duyguya ve duyuşa bağılı olarak kavradığımız şeylerle ilişkili olarak meydana gelen sanat değerleridir. Yine bir diğer bölümü de temelini direk zihnin verilerinde bulan bilgi değerleridir (akt.Yiğittir 2009: 19).

Aşkın değerler: İçkin değerler, bireyin kendinden bağımsız dünya da oluşturduğu, elde ettiği değerleri ifade ederken, aşkın değerler bireylerarası ilişkilerden oluşurlar. Bireyin sosyal çevresi ile iletişiminden ortaya çıkan değerler, bireylerarası değerlerdir. Bilgiden ziyade, inanç üzerine dayalıdır. Bu değerler din ve ahlaktır.

Normatif değerler: Bu sınıf değerler, bireylerden doğan sözler, şeyler ve eylemlerin birbirleri ile değişiminden ortaya çıkan değerlerdir ki eylem eylem ile kıyaslanınca kıstas hukuk olur, söz sözle kıyaslanınca ölçüt dil olur, eşya eşya ile takaslanınca ölçüt ekonomi olur (akt.Yiğittir, 2009: 42).

Küresel eğitim konseyi de değerleri ortaya koyarken Birleşik Devletler Anayasası ile Haklar Kanununda yer alan şu değerlerin önemine vurgu yapmıştır;

- Merhamet
- Zarafet
- Eleştirel yaklaşım
- Yöntemlilik
- Fırsat eşitliği
- Hakkaniyet
- İnsani değer ve itibar
- Doğruluk
- Bilgi
- Düşünce özgürlüğü
- Bağlılık
- Sorumluluk
- Tolerans
- Nesnellik
- Düzen
- Bilinçli vatandaşlık
- Doğruluk

- Yurtseverlik
- Konuşma kurallarına uyma
- Birbirlerinin haklarına saygı (Yığittir, 2009: 33).

Akbaş (2004) Türk Milli Eğitim sisteminin duyuşsal ideallerinin ortaokul öğrencilerinde hangi seviyede meydana geldiğini belirlediği çalışmasında, Milli Eğitimin Temel Amaçları kapsamında bulunan değerlerin yer aldığı bir liste oluşturmuştur. Bu değerler şu şekilde gruplandırılmıştır. Geleneksel değerler;ulusal güvenlik, aile, yaşamın sunduklarını kabul etmek, tutumlu, yardımsever ve güvenilir olmak. Demokratik değerler; saygılı olmak, işbirliği yapmak, nazik olmak, anlayışlı olmak. Çalışma-iş değerleri; sorumluluklarının bilincinde olmak, girişimci olmak, gayretli olmak, hırslı olmak. Bilimsel değerler; merak etmek, araştırmayı sevmek, bilimsel olmak, yaratıcı olmak, eleştirel olmak. Temel değerler; estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak (akt. Kapan, 2014).

2.1.5. Değerlerin önemi ve işlevleri. Davranış, bireyin seçenekler içindeki tercihlerinin yaşamını sürdürdüğü koşullarda anlamlandırılarak öncelikli halde getirerek sergilemesidir. Bu nedenle davranışların altında yatan itici kuvvet bireyin öncelikli gereksinimleridir. Değerler bireysel olması dolayısıyla her bireyde ortaya çıkan şartlara göre karar verme ve seçimlerini belirlemeyi ifade etmektedir (Korkmaz, 2015). Hayatımızda ciddi bir yeri olan değerler, sosyal etkililik konusunda kapsamlı bir tesire sahip olmaktadır. toplum içinde stratejik kararlar alma, ortak ahlaki olguların saptanması, operasyonel karar alma, bireyler arası tartışmaların çözüme kavuşturulması, iş ilişkilerinin özelliğinin artırılması, gelecek hakkındaki seçimi ve yükselme, motivasyon ve bağlılık gibi birçok sahada değerlerin tesirini görebilmek olanaklıdır (Çavdar, 2009). Değerler kişilerin durumlar ve yeni problemler karşısında olması gereken tutumlar göstermesi için öncü olmaktadır. Normlar hiyerarşisi bireylerin yaşam döngüsü içinde değişim göstermekte, süre içerisinde bazı bireylere verilen değer artış göstermekte iken başkalarına verilen değer azalma göstermektedir. Normlar hiyerarşisinde yaşanan bu değişimle beraber elde edilmiş olunan yeni kazanımlar yalnızca bireylerin genç yaşlardan erişkin yaşlara yönelik adım attığı süreçler içerisindeki toplumsal tecrübelerini yansıtmamakta; bir yandan da bireylere yeni görevler ve sorumluluklar vermekte, değişen durumlara karşı ne şekilde baş etmeleri

gerektiğine dair yeni önceliklerini ve gereksinimlerini ilerletmelerini sağlamaktadır (Morsümbül, 2014).

Değerler, bireyin kişiliğini sakınma gereksinimini karşılar. Bireysel ve toplumsal kabul görülemez özellikteki gereksinim, his ve tutumlar, rasyonelleştirme ve tepkinin daha çok kabullenilebilir kavramlarla şekillendirilmesi dönemleriyle tekrardan söylenir. Bu sebeple, bütün hedef ve araçlar, kişiliğin korunmasına faydalı olabilir. Kişi, toplumsal yaşamın bir neticesi olarak belli bir ekibin üyesi olmaktadır ve tutumlarını çoğunlukla içerisinde olduğu toplumun talepleri ve beklentileri yönünde düzenlenmesine gerek duyulabilmektedir. Bu açıdan, kişinin edinmiş olduğu değerler, kişinin tutumlarıyla toplumun beklentileri arasında bir bağ rolü üstlenmektedir (Çavdar, 2009).Fichter (1990) değerlerin sahip oldukları temel işlevleri aşağıdaki gibi sıralamıştır;

1. Değerler, bireylerin ve beraberliklerinin toplumsal öneminin yargılanmasında hazır birer vasıta olarak kullanılmaktadırlar. Katmanlaşma sistemini imkanlı hale getirmektedirler. Kişinin etrafındakilerin gözünde “nerede bulunduğunu” fark etmesine fayda sağlarlar.
2. Değerler, bireylerin dikkatini talep edilir, faydalı ve değerli olarak görülen maddi kültür eşyaları üzerinde yoğunlaşırlar. Bu önemli eşya, her daim kişi ya da grup içerisinde “en iyi” olmayabilir. Ancak o eşya için çaba sarf etmesine neden olduğu da ayrı bir gerçektir.
3. Her toplumda bulunan ideal düşünme ve tutum sergileme şekilleri, değerler aracılığıyla gösterilir. Sosyal açıdan kabul edilmiş olan tutumun adeta tablosunu çizmektedirler. Böylelikle bireyler de hareket ve fikirlerini “en iyi” hangi şekilde ortaya koyabileceklerini kesinleştirebilirler.
4. Değerler, bireylerin toplumsal görevlerini belirlemesinde ve meydana getirmesinde rehberlik ederler. İlgi ortaya koyarlar, cesaretlendirirler. Bu sayede de bireylerde türlü görevlerin gereklilik durumlarının ve taleplerinin bazı önem arz eden amaçlar yönünde işlemekte olduğunu kesinleştirmiş olurlar.
5. Değerler, sosyal denetim ve baskının gereçleridir. Bireyleri toplumsal kurallara uymaya yönlendirir, "doğru" şeyleri gerçekleştirmeye cesaretlendirir. Değerler ayrıyeten kabul edilmeyen tutumları önler, yasaklanmış olan örüntülerin hangileri

olduğunu belirtir ve sosyal ihlallerden kaynaklanmış olan utanç ve suçlu olma halinin vermiş olduğu duyguların basit şekilde anlaşılmasını sağlarlar.

6. Değerler, destek sağlayabilme araçları olarak da fonksiyonda bulunmaktadır. Toplumsal bilimlerin eylemlerinden bir diğeri de, grupların üstün seviyede birtakım değerlerin pay edilmesi için bir araya geldiğidir. Bireyler aynı değeri benimseyen bireylere doğru yavaşlar. Ortak değerler toplumsal desteği gerçekleştiren ve daimi kılan en değerli etkenlerden biri halindedir (akt. Küçük, 2009: 11).

Bireyler, değerleri yaşayarak ve yaşatarak içinde yer aldıkları toplumun refah ve mutluluğuna katkıda bulunurlar. Dolayısıyla değerlerin, bir toplumun temel yapısını oluşturduğu ifade edilebilir. Değerler nasıl ifade edilirse edilsin, sosyal bir varlık olan bireyin toplumla uyumluluğuna ve gündelik hayatlarına olan katkısı yadsınamaz bir gerçektir (Kapan, 2014).

Herhangi bir toplum şeklinin çözümlenebilmesi için, o sosyal yapıda bulunan kuruluşların, dönemlerin ve görevlerin bilinmesi gerekmektedir. Bu kuruluş, dönem ve görevleri toplumsal etken aracılığıyla ifade edilmeleri de bilindiği gibi değerler tarafından mümkün olmaktadır. Bu sebeptir ki, herhangi bir toplum şeklinin çözümlenmesine katkı sağlayacak önem arz eden öge, o toplumun sahip olduğu değer yargılarının saptanması olacaktır. Böylelikle, o toplumun şekil ve fonksiyonlarına dair ileriye dönük projeksiyonlarının gerçekleştirilebilmesi de olanaklı olacaktır. Bu açıdan da değer araştırmaları toplum bilimi bakımından önem arz eden bir fonksiyona sahip olmaktadır (Küçük, 2009).

2.1.6. Bireysel değer kavramı. Değerler, kişisel çözümleme seviyesinde kavramsallaştırılmış ve analiz edilmiştir. Kişisel değerler, birey bakımından önemli ve değerli olan şeyleri belirtmektedir. Temel olarak değerlerin ana kaynağı bireydir, insandır (Çavdar, 2009).Eşberk-Başyayla'ya (2016) göre kişisel değerler, kişinin amaca erişmesi konusunda, davranış ve tutumlarına rehberlik ederken örgütsel normlar örgütün hedeflerine ve önceden belirlenmiş olan amaçlarına ulaşmaları için yol gösterir ve örgütsel karar alma döneminde olduğu etkindir.

Kişisel değerler, kendi kapsam açıklamalarına ilave olarak, yoğunlukları veya başka değerlere oranla ne kadar kuvvetli benimsedikleri açısından tanımlanabilir. Benimsenen değerler, sosyal mitolojinin bir bölümü olduğunu ifade etmek güçtür. Benimsenen

değerler, tam anlamıyla uygulamalara yansımaz. Bu değerler, ya görmezden gelinir veya çekimser şekilde karşılanmaktadır. Bu sebeple, kişilerin ifade ettikleri ile gerçekleştirdikleri şeyler içerisinde önem içeren ayrımların olması, kuşku ve güvensizliğin egemen olduğu bir toplum ortamı ortaya çıkarabilir (Çavdar, 2009).

Toplum içerisinde kişilerin talep ve gereksinimleriyle sosyal amaçlar bir denge içerisinde sentezlenmelidir. Bir yanın lehine veya aleyhine bu denge değişirse, sosyal amaçlara erişmek güçtür. Toplumun amaçlarıyla kişilerin taleplerinin uyum içinde olması sağlanmalıdır. Bu uyumun bir kısmını da değerler meydana getirir. Bu süreç içerisinde kişisel değerler, toplumun uzun süreçte ayakta kalabilmesi için gerekli olmaktadır (Çavdar, 2009).

Toplum seviyesinde ortak bir vizyon kesinleştirilip toplumun amaçları ortaya koyulduğu zaman, yalnızca bu amaçların hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmek ve kişilerden kendilerine verilen buyrukları sorgulamaksızın yerine getirmelerini talep ederek, kişisel değerlerin kuvvetini görmezden gelmek, rasyonel bir tavır almak olamaz. Sosyal hedeflere bağlı kalma, aynı anda da kişi ve toplum içerisinde psikolojik bir anlaşma gerçekleşmesini ve kişinin topluma samimi bağlılığını gerekli kılar. Kişilerin kişisel değerlerini önemsemeyen bir yaklaşımın, topluma fayda sağlamayacağı ifade edilebilir (Çavdar, 2009).

1.2.7. Bireysel değerlerin oluşumu ve gelişimi. Bireylerin günlük hayatlarında neyi değerli bulduklarını saptamasında ciddi anlamda önem taşıyan değerler, gerçekleşmesi muhtemel olaylar ve neticelerle alakalı insanların edinmiş oldukları pozitif veya negatif davranış, tutumlar ve hisler üzerinde etkisi bulunmaktadır. Kişiyi etraftaki diğer insanlardan ayrımlı kılan veya ortak bir alanda buluşturan değerler bireylerin yaşama bakış açıları üzerinde de önemli derecede etkisi bulunmaktadır. Buradan hareketle yola çıkarak bir öğrenme dönemi sonucunda meydana gelen, durağan değil canlı olan değerlerin oluşumu birden fazla etken aracılığıyla şeklini almaktadır (Kurt, 2015).

Bir toplumun hayatında, her şey değerlere bağıntılı olarak özümсенir ve diğerleriyle karşılaştırması yapılır. İnsanlar, içinde yaşamlarını geçirdikleri grup, toplum ve kültür değerlerini genel olarak özümseyerek, bunları muhakeme konusunda ve seçim konusunda birer ölçüt olarak kullanabilirler. Böylelikle daha iyi, daha uyumlu, daha

güzel, daha değerli, daha doğru ve daha adil gibi genel geçer yarınlara erişme imkanını sağlar. Değerler toplumda bulunan olağan veya olağan olmayan tutumların saptanmasında ciddi anlamda rolü bulunmaktadır. Kişisel davranış ve değerlerin tesiri altında ilerleme kaydetmektedir (Çavdar, 2009).

Bireysel değerlerin gelişmesinde aile ve rol model alınan insanların da büyük bir etkisi bulunmaktadır. Değerlerin özümsemesinde örnek almanın değeri düşünülecek olursa çocukların örnek aldıkları bireyler içerisinde annelerinin en başta olması, değerlerin iletiminde annenin değerini ortaya koymaktadır. Her anne bilerek veya bilmeyerek değerlerini çocuklarına iletmek için çabalamaktadır. Burada üstünde çalışılması gerekli olan bu değerlerin neler olduğu ve bu normların bu süre içerisindeki değişiminin saptanmasıdır (Özen, 2015). Sezer ve Çoban'a (2016) göre, çocukların değerleri kendi başlarına tam bir biçimde anlamlandıramayacağı için edindirilmek istenen değerlerin olması gerektiği biçimde edindirilmesinde aileye büyük rol düşmektedir. Aileler kazandırmaya çalıştıkları pozitif değer yargılarını çelişmeyecek biçimde çocuğa model olarak göstermelidir.

Bireysel değerlerin oluşmasında ve gelişmesinde eğitim kurumlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. İlköğretim çağında bulunan çocukları aktif ve sorumluluk duygusu içerisindeki bireyler olarak büyütmeyi amaçlayan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı, çocukları sosyal hayata hazırlamaya çabalamaktadır. Bu yönde Sosyal Bilgiler dersi öğretim programından bulunan değerlerin kişilere edindirilmesi amaçlanmıştır (Çelikkaya ve Seyhan, 2016). Bu nedenle özellikle ilköğretimde değerler eğitimi temel eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Çengelci, Hancı, Karaduman, 2013).

İlköğretimde görülen derslerde değerler eğitime yer açılmasının yanında öğrencilerin değerleri gerçekleştirerek ve yaşayarak öğrenmelerini sağlayacakları bir okul koşulluna ihtiyaç duyulmaktadır. Okul koşullarının değerler eğitime uyumlu bir özellik barındırıp barındırmadığı hakkında öğretmenlerin ve öğrencilerin fikirlerinin araştırılması okulda değerler eğitiminin daha etkin bir şekilde yapılması, okul içerisinde değerlendirilen ve problem olan değerlerin saptanması ve önem verilmediği düşünülen değerlerin eğitimi doğrultusunda süreçler planlanması açısından önem arz eder. Genellikle okul koşullarının değerler eğitimi açısından öğretmen ve öğrenciler aracılığı

ile pozitif bir ortamda şeklinde düşünülmesi talep edilir. Fakat talep edilen bu pozitif anlayış içinde bulunan şartların saptanması, yaşanan problemlerin saptanması ve teklifler sunulması bakımından okul koşullarının değerler eğitime uyumluluğunun araştırılması gerekli olmaktadır (Çengelci ve diğerleri, 2013).

Değerler, tutumlara türlü biçimde rehberlik eden çok yönlü ölçünlerdir. Kişilerin toplumsal problemlere dair belirli bir durum almalarına imkan verir. Belirli olarak değerler, kişinin kendini başka bireylere karşın gösterme şekline yön verir. Kişiler, kendilerini ve diğerlerini ele alıp yargılarken, ödüllendirir veya cezalandırırken ilerletmiş oldukları değerleri sabit olarak kullanırlar (Çavdar, 2009). İnsanlar için birer davranış kriteri olan değerlerin kaynakları bireyin dışındaki unsurlara bağı olarak şekillenmektedir. Bireyler bunları kontrol edemez; çünkü bunlar, bireyin kontrol altına alamayacağı çoklukta ve ayrımda olabilirler. Şayet bir toplumdaki kişiler kuvvetli inançlara ve saptanmış ölgölere sahip olmasalardı, o toplumda hangi tutumun ölçülebileceğine karşın değerlerin ortaya çıkması da olanaklı olmayacaktır (Küçük, 2009).

2.1.8. Bireysel değer türleri. Değerlerin türlü biçimlerde sınıflara ayrılmış olması, bu sınıflara ayırmaların kültürle ilişkili olarak değişim gösterdiği biçiminde değerlendirilebilir. Bu sebeple, değerlerin sistematik bir şekilde sınıflara ayrılmasına kuramsal açıdan birtakım güçlükler olabilmektedir. Değerlere ilişkin ayrı bir sınıflandırma, kişisel ve kurumsal (örgütsel) değerler biçiminde olabilmektedir (Çavdar, 2009). Değerlerin sınıflandırılmasının temel nedeni değerlerin daha net ve ayrıntılı bir biçimde anlaşılmasını sağlamaktır (Koca, 2009). Bu araştırma konusu kapsamında sadece bireysel değer türlerine değinilmiş olup, literatürde üzerinde sıklıkla durulan bazı bireysel değerler aşağıda açıklanmıştır.

2.1.8.1. Sorumluluk. Toplum içerisinde yaşamını sürdüren bireylerin, etkilediği bireyler olduğu gibi kuşkusuz etkisi altında kaldıkları bireyler de bulunmaktadır. Bireyler arasında gerçekleşen bu iletişim sayesinde belli değerleri edinebilmek, örnek olan davranış ve tutumları ilerletmek toplum şeklinin işleyişinin sağlıklı sürdürülmesi bakımından değerlidir. Bu bakımdan sorumluluklarını gerçekleştiren bir insanın davranış ve tutumlarının ardında sorumluluklarının farkında olduğu ve gerçekleştirdiği kabul edilebilmektedir. Görevini yerine getirmeyen bir çalışan, etrafına faydası

bulunmayan bir komşu, kendi gereksinimlerini karşılamayan bir insan, ödevlerini ve derslerini tam anlamıyla ve süresinde gerçekleştirmeyen bir öğrenci şayet bu tarz davranış ve tutumlardan rahatsız ise bu tip etkinliklere neden olmaz. Sorumluluklarını gerçekleştiren farkında olan bir insan, daha iyiyi gerçekleştirmek adına daha dikkatli olacaktır. Böylelikle gelecekteki kuşaklara yaşamlarını daha iyi sürdürebilecekleri bir evren bırakabilir (Aktepe, 2015).

Sorumluluk olgusu birçok araştırmada ve değerlerin sınıflandırıldığı çalışmada önemli bir değer olarak nitelendirilmektedir (Sapsağlam, 2017). Sorumluluk değerini edinmiş bir insan, yaşamını sürdürdüğü ortama, ailesine ve kendine kıymet verebilir ve payına düşen görevleri tam anlamıyla ve süresi içerisinde gerçekleştirebilir. Kendisine, ailesine ve çevresindeki bireylere faydalı olabilmektedir. Böylelikle sorumluluklarını gerçekleştirmenin sevincini duyar ve hayatında başarılı olabilir (Aktepe, 2015). Bu noktada yalnızca mesleki ve akademik başarı değil aynı anda temelde iyi tutumlarda bulunan bir insan olabilmeleri için öğrencilere sorumluluk eğitimi sunulması eğitim düzeninde çok değerli bir öge olarak görülmektedir. Okulların direkt öğrenim ya da örnek olma yoluyla toplumsal ilkeleri çocuklara öğretmeleri gerekmektedir. Öğrenim ya da örnek alma yolu ile öğrenciler birer sorumlu erişkin olabilmektedirler (Sezer ve Çoban, 2016).

Karaköse'ye (2010) göre, değerler içerisinde ciddi bir yere sahip olan sorumluluk değerine, çocuğun gerçekleştirdiği işi sonuna dek ilerleten ve gerçekleştirmekte olduğu bir tutumun neticelerine dayanmayı göze alan sorumlu çocuk gözüyle bakılabilir. Sorumluluk hissi gelişmiş olan çocuklar kendi kesin yargılarını kendileri veren, özgür hareket edebilen, tutumlarının neticelerine katlanabilen, güvenli, diğer bireylerin haklarını ezmeden kendi gereksinimlerini karşılayabilen insanlardır. Sorumluluk hissinin meydana gelmesi için çocuğa küçük yaşlardan beri yaşına, becerisine, cinsiyetine, uyumlu sorumluluklar vererek onun güven hissinin sağlamlaştırılmasına çalışılmalıdır. Sorumluluk farkındalığının ortaya koyulması eğitimin en ciddi sorunlarından (akt. Özerbaş ve Gündüz, 2014).

2.1.8.2. Güven. Kişinin kendini güven içinde duyumsayıp duyumsamama halinin kişinin fizyolojik yapısının bütünü, her şeyden önce de beyin çalışmasına etkisi olduğu gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilmiştir. Güven bireyler arası

bağlantılara etkisi olan değerli bir terimdir. Bu sebeple eğitim psikologlarının çalışma sahalarından biri haline gelmiştir. Bireyler arasında önemli bir değer olan kurumsal yapı içerisinde de önemli bir yere sahiptir. Kurum içinde güven ortamı oluşmadığı zaman bireyler enerjilerini başka insanları çekiştirme, siyaset yapmak, yarış içerisinde olmak, bireysel çatışmalara girmek, arkasını kollamak, bir başkasının ardından iş çevirmek ve bir başkasının fikirleriyle ilgili düşünceler türetmek için yararlanırlar. Güven bulunmayan ortam içerisinde bireyler uğraşlarını gerçekleştirirler ama düşüncelerini, sevinçlerini ve ruhlarını ortaya çıkaramazlar (Akbaş, 2005). Bu kapsamda güven değeri hem bireysel hem de örgütsel açıdan insan yaşamını etkileyen önemli bir değer olarak nitelendirilmektedir.

2.1.8.3. Dürüstlük. Dürüstlük bir birey niteliğidir. Tüm bireyler bu niteliği kendinde bulundurmaz, ama herkes karşısındaki bireyin dürüst olabilmesini talep eder. Dürüst birey yüceltilir, genel olarak da saygı duyulur. Onun bir norm olduğunu ortaya çıkaran taraflardan biridir bu: herkes değerleri yüceltir, karşısındaki bireylerden onlara uyumlu tutumda bulunmasını ister. Dürüst olmak tüm bireylerin elindedir aslına bakılırsa, basittir de. Gerçekleştirerek sahip olunan bir birey niteliğidir dürüstlük kavramı. Etik bağlarında bireyler “ belli bir şekilde etkinlikte bulunma suretiyle” dürüst birey haline gelirler (Tepe, Bayrak, Yalval, Şişman, 2014).

2.1.8.5. Saygı. Saygı, bireyler arasındaki bağların en temel değerlerinden birisi olmaktadır. Onun bir değer, bireyin değerlerinden biri olduğunun en mühim belirtisi, herkesin ama neredeyse tüm bireylerin saygı görme isteği, karşısındaki bireylerden de saygı talep etmesidir. Kendine saygılı tutum gösterilmesini talep etmeyen bir birey hayal edebilir misiniz? Saygılı tutumda bulunmak, karşıdaki bireyi kişi olarak görmek, ona bireye yakışır şekilde, bireyin onuruna uyumlu olacak şekilde tutum sergilemektedirler (Tepe ve diğerleri, 2014).

Bir bireyin saygı gösterilecek bir insan olması, gerçekleştirdikleriyle bunu karşısındaki bireylere sunması gerekmektedir. Bu durum o bireyin gerçekleştirdikleriyle, yaşamlarının bir tortusu haline gelebileceği gibi bir tek etkinliği de olabilir. Fakat bu etkinliğin bireyin değerine sahip çıkan, az da olsa elde bulunan şartlarda birey onurunu en düşük şekilde zedeleyecek etkinlik olması gerekmektedir. Menfaatlerin yönünü çizdiği, gerçekleştirenin, bireyleri kendi menfaatlerinin yapılması için bir vasıta olarak

gördüğü tutumların da, bunları gerçekleştiren bireylerin de saygı konusu haline gelemeyeceği ortadadır (Tepe ve diğerleri, 2014).

2.1.8.6. Doğruluk. Doğruluk; fikirde, niyette, dilde, eylemlerde, azimde ve iradede tutarlılık anlamına gelmektedir. Mükemmeliyetin temeli doğruluktur; kalbin arı hali, bireyin söz ve eylemlerinde hakkı, adaleti göz önünde bulundurmasıdır. İçinde bulunulan ortamın katkısıyla ahlaki değerleri göz ardı etmemektir. Başkalarına verilen yanıtlarla kendimize verdiğimiz yanıtların uyumudur (Karatekin ve diğerleri, 2013).

Bireylerin duygusal gelişimleri onların yalnızca akademik başarılarına değil aynı zamanda toplum içinde uyumlarına ve sosyal birer birey olmalarına ciddi katkı sağlamaktadır. Hatta bireylerin bilişsel gelişimleri ve eğitim yoluyla elde ettikleri büyük oranda kendilerine etkide bulunurken, duyuşsal gelişimleri toplumdaki tüm insan ilişkilerine etki etmektedir. Zira bireylerin toplumsal olaylara, diğer bireylere ve çevreye karşı eylemlerine yön veren temel düzeydeki bir durumla ilgili sahip oldukları değerleri ve tutumlarıdır. Bireylerin bir konu ile ilgili seçimleri, değerleri ve tutumlarını tespit etmek ve neticelerini güvenli bir biçimde ifade etmek son derece güçtür. Kimi değer yargılarında, seçimlerde ve tutumlarda koşullara göre ikilem, çıkmaz ve kaos meydana gelmektedir. Zira seçimler ya da doğrular her zaman ve her yerde herkese göre tek doğruyu ifade etmeyebilir. Özellikle bireyin o esnadaki tutumu, olayları algılama şekli ve bu şartlara göre davranış sergileme ve davranışını rasyonelleştirme biçimi değişiklik gösterebilir (Korkmaz, 2015).

2.1.8.7. Hoşgörü. Literatürde hoşgörüyle ilgili pek çok tanım bulunmakla birlikte, hoşgörü kavramına ilişkin yapılan tanımların bazıları aşağıda yer almaktadır;

“Hoşgörü, görüşlerin, inançların ve uygulamaların ifadesinde, tartışılmasında ve gerekli ise uygulanması noktasında ikna edici metottan ayrılmamak ya da en azından ayrılmamaya maksimum düzeyde özen göstermektir.” “Hoşgörü bir bireyin kendinden ayrı fikirleri, çeşitli inançları, yaşam şekilleri, farklı değer yargıları olan birey ye da topluluğa sevecen bir tahammül göstermesini ifade etmektedir” (Kaymakcan, 2004).

Hoşgörü, tahammül etmekten daha kapsamlı ve modern anlamını da kapsayan UNESCO tarafından ifade edilen tanım şu şekildedir: “Hoşgörü, esasında başkasının yani farklı olanların kendileri gibi olma hakkına saygı duymak ve diğerine verilen

zararın kendine ve herkese verilen zarar anlamına geleceğinden zarar vermemeye özen göstermek” (Kaymakcan, 2004).

Hoşgörü veya tolerans bu tipten bir ahlaki değerdir. Bireyler arası bağlarda gerçekleştirilebilir olan ile gerçekleştirilemez olanın veya gerçekleştirilmesine müsaade edilebilir olan ile gerçekleştirilmesine müsaade edilemez olanın sınırlarını ayıran bir değerdir. Diğer taraftan kamu uğraşlarının tertiplenmesi ve idaresiyle alakalı bir talep, kamu bağlantılarının bireylerin temel hak ve özgürlüklerine zararı dokunmayacak biçimde tertiplenmesi istemi, diğer taraftan da birey davranışdır, bireylerin nasıl tipten eylemlere dayanacağını tespit eden bir birey davranışdır. Kuçuradi'nin ifadesiyle, bireylerle olan bağlarda hoşgörülü bireyin niteliği, “ kendinden çok ayrı fikirlere, hatta zıt olduğu fikirlere sahip bireylerin, kabul edemediği tutumlar takınan ve davranışları olan bireylerin haklarını zedelememesi veya zedelemek istememesidir”. Kendisinden daha farklı hatta bazı zamanlarda karşısındakilerin zıttı olan fikir ve tutum sahiplerinin temel haklarını zedelememesidir (Tepe ve diğerleri, 2014).

Kültür, toplumların yaşam şeklini belirleyen en önemli kriterlerden biri olarak değerlendirilebilir. Toplumlar, coğrafi ve iklimsel unsurlarla beraber gelenek ve göreneklerinden almış oldukları kriterleri bir araya getirerek, kendine özel bir kültür ortaya koyarlar. Meydana getirilen bu kültürel yapı o toplumu diğerlerinden farklı kılan en önemli faktördür. Dünya genelinde ne kadar farklı coğrafyalar, iklimler, milletler, dinler ve diller varsa bir o kadar çeşitli kültürel yapıların olması da olağan bir durumdur. Dünyada bu kültürel çeşitlilik yaşam alanlarına farklı bir zenginlik kazandırmaktadır. Toplumların bu soyut kültürel değerlerin yansımaları olarak da somut kültürel varlıkları vardır. Toplumlara özel kültürel değerlerin önemli taşıyıcı faktörleri olan bu kültür varlıklarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması bir zorunluluk ve arz etmektedir. Toplulukların “öteki” olana duyacakları hoşgörü anlayışı, bu kültür varlıklarının zenginleşmesine zemin hazırlamaktadır (Gögebakan, 2010).

2.2. İlgili Araştırmalar

Küçükşen ve Budak (2017) tarafından yapılan araştırmada lise düzeyinde öğrencilerin sosyal değer tercihlerinin sosyal sorumluluk bilincinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya Konya il merkezi ve ilçelerinde beş farklı liseden 226 erkek ve 184 kadın

olmak üzere 410 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin %49,8'inin 17 yaşında olduğu, %45,1'inin 18 ve üzeri yaşında olduğu, %51,0'nın büyükşehirde yaşadığı, %3,2'sinin köy ve küçük yerleşim yerlerinde ikamet ettiği, öğrencilerin annelerinin %2,5'inin okuma yazma bilmediği, %43,'ünün ilkokuldan mezun olduğu, %16,1'inin lisans mezunu olduğu, bireylerin babalarının %34,9'unun üniversite mezunu olduğu, 1,2'inin okuma yazma bilmediği, iş değerleri, bilimsel, aile, siyasi değerler ve dini değerlerin erkek ve kadın öğrenciler arasında bir farklılığın görülmediği, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla geleneksel ve betimsel değer açısından puanlarının düşük düzeyde olduğu, bireylerin ulusal sorumluluk değerleri arasında cinsiyet açısından farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir.

Özcan ve Erol (2017) tarafından yapılan araştırmada lisans ve ön lisans öğrencilerinin dindarlık-değer ilişkisi ve değer yönelim ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Karabük üniversitesinde farklı bölüm ve branşlarda öğrenim gören 145 kadın ve 155 erkek olmak üzere toplamda 300 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin yeniliğe açık olma değerleri ile dinin etkisi açısından negatif sonuç koyduğu, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla toplumsal değerlere daha düşük düzeyde önem verdiği, kadın öğrencilerin toplumun her kısmındaki değerlere önem verdiği ve dikkat ettiği, köylerde yaşayan ve anne eğitim durumu ilkokul düzeyinde olan bireylerin dindarlık değerine daha çok önem verdiği tespit edilmiştir.

Dinçtürk ve Üztemur (2016) tarafından yapılan araştırmada ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere adalet, eşitlik, özgürlük ve birbirleri ile dayanışma düzeylerine ilişkin algılarının karikatür çizim aracılığı ile belirtmeyi amaçlamıştır. Araştırmaya Manisa ilinde bulunan Devlete bağlı olan bir ortaokulun orta son sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin eşitlik ve adalet ile ilgili ifadeleri birbiri ile karıştırdığı, öğrencilere adaletin önemli bir yere sahip olduğu, öğrencilerin karikatür yorumlarken en çok zorlandığı ifadelerden birinin özgürlük kavramının olduğu, bireylerin pozitif ayrıcalığa karşı bakış açılarının negatif olmadığı, öğrenciler özgürlük kavramına ilişkin görüş ve düşüncelerini ifade ederken bağımsızlık ve kendi başına hareket edebilme olarak gördüğü, öğrencilerin algılarına ilişkin kavramlardan bahsederken barışçıl, iyiliksever, haksızlığa karşı durma gibi ifadelerde bulunduğu tespit edilmiştir.

Sesli ve Demir-Başaran (2016) tarafından yapılan araştırmada ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören bireylerin özerklik düzeyleri ve değer yönelimleri arasındaki ilişkinin neler olduğunun incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya Kayseri ili merkezine bağlı olan Kocasinan, Talas ve Melikgazi ilçelerinin meslek ve Anadolu liselerinden 219 erkek ve 212 kadın olmak üzere toplamında 431 öğrenci dahil edilmiştir. Araştırmanın sonucunda bireylerin uyma değerleri ile geleneksellik değerlerine yönelim oranlarının düşük düzeyde olduğu, öğrencilerin öz yönelim ve evrenselcilik değerlerine daha çok yöneldiği, duygusal özerklik değerlerinin davranışsal özerklik değerlerinden daha düşük orana sahip olduğu, bireylerin sınıf düzeyi, okul türü, cinsiyet ve anne-baba eğitim durumlarına göre farklılık olduğu, öğrencileri %46,2'sinin Anadolu lisesi, %53,8'inin meslek lisesi, Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin öz-yönelim, başarı, güvenlik ve evrenselcilik değerlerinin lehine olumlu bulgular oluşturduğu, uyma, hazcılık, güç, iyilikseverlik, uyarılım ve geleneksellik değerlerine yönelik yapılan testte anlamlı bir farkın olmadığı, öğrencilerin bazı değerleri benimsediği bazılarını ise benimsemediği, bireyler genel olarak geleneksellik değerlerine karşı hemen hemen hepsinin aynı tutumu sergilediği, bireysel değerlere yönelimin daha yüksek düzeyde olduğu, bireylerin bazı değerleri de bağımsızlıklarına engel olduğunu düşündüğü, öğrencilerin toplumda kabul görmüş bazı değerlere uyma zorunluluğunun bağımsızlık değerini ve özerklik değer ihtiyacını arttırdığı tespit edilmiştir.

Göldağ (2015) tarafından yapılan araştırmada meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin değer algıları ile şiddet eğilim düzeylerinin neler olduğunun belirtilmesini amaçlamıştır. Araştırmaya işletme bölümü, özel güvenlik bölümü, inşaat bölümü, vergi uygulama, bilgisayar teknoloji bölümlerinde eğitim alan 141 kadın ve 166 erkek olmak üzere toplamda 307 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin öz yönelim, başarı, yardımseverlik, evrenselcilik, güvenlik ve uyma değerleri arasında cinsiyet açısından bir farklılık bulunmadığı, bazı değerlerin cinsiyetler arsında farklılık göstermesinin nedeninin cinsiyet farklılığından kaynaklı olduğu, bazı değerlerin kadınların lehine olurken erkeklerin lehine olmadığı, bireylerin evrenselcilik, uyarılım, başarı, öz yönelim, güvenlik, uyma, yardımseverlik ve toplam değer puanlarına ilişkin dâhili oldukları sınıf düzeyinin etkisi olduğu ve sınıf düzeyine göre anlamlı farkın bulunduğu, bireylerin güvenlik ve evrenselcilik değer puanları ile ilgili sınıf düzeylerine

göre farkın bulunmadığı, bireylerin uyarılım ve yardımseverlik puanları arasında eğitim aldıkları bölüm ve bransa göre anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir.

Sesli (2014) tarafından yapılan araştırmada ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören bireylerin kendini ayarlama, değer yönelimleri ve özerklik düzeylerinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya kayseri ili ve ilçeleri olan Melikgazi, Kocasinan ve Talas ilçelerinden ortaöğretim düzeyindeki 431 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin duygusal özerklik düzeylerinin davranışsal özerklik düzeylerin daha düşük oranda olduğu, bireylerin duygusal özerklik oranının anne eğitim durumu, sınıf düzeyi ve cinsiyet düzeyine göre farklılık gösterdiği, öğrencilerin güç ve geleneksellik değerlerine düşük düzeyde önem verdiği, güvenlik, özyönelim ve evrenselcilik değerlere yüksek düzeyde önem verdiği, bireylerin aile gelir durumunun değerlerine etki etmediği, bireylerin anne eğitim duruma göre kendini ayarlama düzeyinde farklılığın olduğu ama baba eğitim durumuna göre bir farkın bulunmadığı, evreselcilik, uyarılım, başarı, güç ve özyönelim davranışsal özerklik düzeyine etkisinin olduğu ve bu değerlerin davranışsal özerklik düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bu ilişkinin pozitif yönlü olarak görüldüğü, davranışsal özerklik düzeyine ve duygusal özerklik düzeyine hazcılık değerinin bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Kundakçı (2014) tarafından yapılan araştırmada orta öğretim düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin çevreye karşı tutumları ile değer tercihleri arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya Denizli ili ve merkez ilçelerinde öğrenim gören 111 erkek ve 192 kadın toplamda 303 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin %51,5'inin 18 yaşında olduğu, bireylerin babalarının % 29,7'sinin eğitim durumunun lise düzeyinde olduğu, %5,3'ünün gelir durumunun yüksek, %6,3'ünün düşük, %88,4'ünün ise orta düzeyde olduğu, bireylerin cinsiyetleri ile evrensellik alt boyutu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Selvitopu ve diğerleri (2014) tarafından yapılan araştırmada lise düzeyindeki öğrencilere kazandırılması değerlere yönelik anne-babaların okullardan ne gibi beklentilerinin olduğunun belirtilmesini amaçlamıştır. Araştırmaya yarı yapılandırılmış anket yöntemiyle 17 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda anne ve babaların okullardan beklentilerinin ve kazandırılmasını istediği bazı değer veya davranışların öğrenciye kazandırılmadığı, velilerin beklentilerin yüksek olduğu ve buna karşılık

bulamadığı, veliler bazı değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kendilerinin ilgilendiği, velilerin birçoğu öğrencilerin bencil, tembel ve toplumsal çevreden uzaklaştığını söylediği tespit edilmiştir.

Sobi (2014) tarafından yapılan araştırmada ortaokul düzeyindeki öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen doğruluk değer eğitimi sonrasında öğrencilerin doğruluk davranışları ve doğruluk tutumlarına etkisinin neler olduğunun belirtilmesini amaçlamıştır. Araştırmaya Trabzon iline bağlı olan Şalpazarı'na bağlı bir ortaokulun son sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilere uygulanan testin sonucunda iki grup arasında farklılığın olduğu, doğruluk testinin yapıldığı öğrenci grubunda son ve ön testlere bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı, deney guruba uygulanan doğruluk değer eğitiminin ise öğrenciler üzerinde anlamlı fark oluşturduğu, kontrol gurubu ve deney gurubu üzerinde uygulanan testlerde anlamlı farkların bulunduğu test edilmiştir.

Tanrıseven ve Dilmaç (2013) tarafından yapılan araştırmada orta öğretim düzeyinde öğrenim gören bireylerin motivasyonel, öz- düzenleme inançları ve insani değer stratejileri arasındaki ilişkinin neler olduğunun belirtilmesini amaçlamıştır. Araştırmaya İstanbul ilinde bulunan farklı orta öğretim düzeyindeki okullardan 407 erkek ve 387 kadın olmak üzere toplamda 794 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda motivasyonel inançların, öz-düzenleme stratejilerine, insani değerlerin ise motivasyonelinanaçlarınyordayıcı olduğu, insani değerın bireyin yaşamında birçok özelliğı etkilediğı, bireylerin öz- yeterlilik, içsel değer ve sınav kaygısı gibi birçok unsura etkisinin olduğu, değerlerin bireylerin öğrenim alanına da etki ettiğı tespit edilmiştir.

Kurnaz ve diğeri (2013) tarafından yapılan araştırmada yetenekli ve üstün zekâya sahip öğrencilerin değer algılarının betimsel olarak incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya 3 farklı sanat ve bilim merkezinde eğitim alan 89 birey dâhil edilmiştir. araştırmanın sonunda öğrencilerin %56,18'inin dostluk ile ilişkili metafor oluşturduğu, öğrencilerin algılarının sınıflarının düzeyinin artmasıyla birlikte bir artışın görüldüğü tespit edilmiştir.

Akgül (2013) tarafından yapılan araştırmada lise öğrencilerinin okullardaki iklim ile ilgili algı ve insani değer algılarının düzeylerinin neler olduğunun belirtilmesini amaçlamıştır. Araştırmaya Elazığ ilinde bulunan 21 farklı lisede öğrenim gören 540 kız

ve 554 erkek olmak üzere 1094 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin insani değerler ölçeğinde anlamlı bir farklılığın olduğu, öğrencilerin bu konun ile ilgili davranışlarının pozitif yönde şekil aldığı, öğrencilerin saygı duyma, barışçı olma ve sorumluluk duygularına ilişkin düzeyin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yiğittir (2012) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim 5. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin Schwartz ve Rokeach değerlerinin karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Araştırmaya Ankara ili merkezine bağlı olan içlerde tesadüfî yöntemi ile 631 kadın ve 614 erkek olmak üzere toplamda 1245 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrenciler %17,43'ünün temizliğe, %24,58'inin saygılı olma, %15,10'unun iyi birey olma, %40,46'sının çevre temizliği, 14,62'sinin hoşgörülü olma, %13,9'unun yere tükürme %14,06'sının kötü söz kullanmaktan kaçınma, %9,08'inin doğa sevgisi gibi değerlere önem verdiği, %6,18'inin çalışkanlık, %6,50'sinin dostluk, 5,62'sinin şiddete karşı olma, 5,30'unun doğru olma, %5,54'ünün düzenli olma, 4,42'sinin kurallara uyma, %4,74'ünün güvenilir olma, %2,81'inin güler yüzlü olma, %2,41'inin hayvan sever olma gibi değerlere doğru yöneldiği, öğrencilerin eğitim aldığı öğretmen ve ebeveynlerden nasihat alırken duyduğu düzenli olma, çalışkan olma, terbiyeli olma gibi değerlere çok fazla önem vermediği, öğrencilerin %6,5'inin arkadaşlık, %16,9'unun sevgi gibi değerlere daha fazla önem verdiği, öğrencilerin vatanseverlik, cesaretli olma, sorumluluklarına karşı bilinçli, itaatkâr olma gibi değerlere de yöneldiği, hırslı olma, öz kontrol, ufku geniş olma, mantıklı olma, entelektüel olma, affedici olma gibi değerlere de fazla yönelmemiş olmalarının dikkat çekici olduğu, örneklem gurubunun amaç değerlere göre araç değerlerine daha az önem verdiği, Schwart'ın değer sınıflandırmasına göre 5. Sınıf öğrencilerinin bazı değerlere karşı uzak durduğu, öğrencilerin önem verdiği değerlerin ihtiyaç ve gereksinimlerinden dolayı ortaya koyulduğu, öğrencilerin değerler açısından etkilendiği bir diğer unsur ise sosyal medyada sık sık göz önüne çıkarılan söylem ve görüntülerin olduğu tespit edilmiştir.

Kayır (2011) tarafından yapılan araştırmada ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin değerlere yönelik algılarının incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya Eskişehir ilinde ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören 293 erkek ve 257 kadın toplamda 550 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin yaşlarının değerlerine etkisinin olduğu, bireylerin yaşları arttıkça saygı değerlerine ait puanlarının düştüğü, dostluk, barışçıl olma, sorumluluk değer algılarının öğrencilerin cinsiyet faktörüne göre farklılık

gösterdiği, saygılı olma, dürüstlük ve hoşgörülü olma değer algısının cinsiyet unsura göre anlamlı bir farkın olmadığı, hoşgörülü olma değer algısının öğrencisinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farkın bulunmadığı, erkek bireyler kadın bireylere göre barışçıl olma değer algısının düşük olduğu, kadın bireylerin barışçıl olma değer algısının daha yüksek düzeyde olduğu, sorumluluk değerlerine bakıldığında erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla daha düşük bir puan aldığı, 12. Sınıf öğrencilerinin 9. Sınıf öğrencilerine oranla daha düşük düzeyde sorumlu davrandığı tespit edilmiştir.

Yiğittir ve Öcal (2010) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim 6. Sınıf düzeyinde öğrenim gören bireylerin değer yönelimleri açısından neler olduğunun belirtilmesini amaçlamıştır. Araştırmaya Ankara iline bağlı olan Çankaya, Sincan, Yenimahalle, Mamak, Keçiören ve Altındağ ilçelerinde öğrenim gören ve rastgele seçilen 9 ilköğretim okulundan seçilen 664 erkek ve 651 kadın olmak üzere toplamda 1232 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda bireylerin çevresinde görmek istediği bazı değerlerin olduğu, öğrencilerin insani olmayan kavramları içeren bazı değerlere de karşı negatif tutum izlediği, bazı öğrenciler tarafından kötü ifadeler içeren kavramları kullandığı fakat öğrenciler arasında görülen bu durumun %10'unun altında olduğu, bireylerin çevre temizliği, dayanışma, çevreye karşı duyarlılık, yardımseverlik ve iyilikseverlik gibi değerlere karşı düşüncelerinin pozitif olduğu ve bu değerlere önem verdiği, öğrencilerin %24,3'ünün saygı, %33,6'sının çevre temizliği, %21,4'ünün çalışkanlık değer verme düzeylerinin oldukça yüksek olduğu, 6. Sınıf düzeyinde öğrenim gören bireylerin milli değerlere karşı vurgu düzeylerinin düşük oranda olduğu tespit edilmiştir.

Coşkun ve Yıldırım (2009) tarafından yapılan araştırmada üniversite düzeyinde öğrenim gören bireylerin değer düzeylerinin farklı unsurlar açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirtmeyi amaçlamıştır. Araştırmaya Adıyaman üniversite öğrencilerin 150 erkek ve 242 kadın olmak üzere toplamda 392 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda edebiyat bölümünde okuyan öğrencilerin fen bölümünde öğrenim gören öğrencilere göre algı düzeyleri düşük olduğu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre algı düzeylerinin daha düşük olduğu, araştırma genelinde katılımcıların genelinin algı düzeylerinin yüksek olduğu, öğrencilerin tutumlarının insanı yaklaşımlarla bağlantılı olduğu, birbirlerine karşı fedakâr ve menfaat bağlantısı içerisinde bakmadığı,

öğrencilerin üniversite eğitimi sonrasında da algılarının çok fazla değişime uğramadığı tespit edilmiştir.

Küçük (2009) tarafından yapılan araştırmada ortaöğretim düzeyindeki bireylerin lise gençliği değerlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Ankara ili merkezinde öğrenim gören %51,91 kadın ve 547,76 oranında erkek olmak üzere 800 birey dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin kişisel değerlerinin yüksek düzeyde olduğu, toplumsal ve modern değerlerinin diğerlerine oranla daha yüksek olduğu, öğrencilerin bireycilik değerlerine de önem verdiği, bireylerin dini ve ahlaki açısından değer kavramlara diğer değerleri kadar önem vermediği, barışseverlik ve toplumculuk konusunda cinsiyetlere göre anlamlı bir farklılığın olduğu, erkek öğrencilerin kadın bireylere göre daha az barışsever ve toplumcu olduğu, liselere göre değerlere verilen önemlerin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Yağcı (2006) tarafından yapılan araştırmada ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören bireylerin değerlere karşı eğilimlerinin belirtilmesini amaçlamıştır. Araştırmaya 138 erkek ve 179 kadın olmak üzere 317 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonunda kadın öğrencilerin uyma, güvenlik, iyiliksever ve evrenselcilik erkeklerin ise hazcılık değerlerine önem verdiği, hazcılık değerinin kadınlara oranla erkeklerde daha yüksek düzeyde çıkmasının nedeninin erkek bireylerin kadın bireylere göre cinsel değişimin yoğun bir şekilde gerçekleşmesi olduğu ve erkeklerin yetiştirilme tarzının kadınlara göre daha rahat olduğu, sadece bazı değerlerin bu nedenle cinsiyete göre farklılık gösterdiği, kadın öğrencilerin en çok önem verdiği değer uyma olduğu en az önem verdiği değer ise hazcılık ve gelenek olduğu, erkeklerin ise ilk sırada önem verdiği değer güvenlik olduğu, en az önem verdiği değer ise gelenek ve uyarılım olduğu, kişilerin doğdukları yer ile değerlerinin şekillenmesi açısından etkili olmadığı, ilçe ve köylerde doğan yetişen bireylerin bazı değerlere ağırlıklı olarak önem verdiği, bunların uyma, gelenek ve güvenlik değerlerinin olduğu, doğum yeri ile evrensellik değerleri arasında anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışmaya dâhil edilen grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi alt bölümleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışmada spor bilimleri alanında sıklıkla kullanılan görgül (gözleme dayalı) araştırma modellerinden “Tarama” tipi araştırma yöntemi kullanılmıştır. Gözleme dayalı araştırmalar araştırmacıların yanıt bulmak istedikleri soruları yanıtlamak, yanıt bulmak istenen soruların doğru olup olmadığını sınamak istedikleri durumlarda hipotezler geliştirilerek, ölçek ve anketler kullanarak gerçekleştirdikleri araştırmalardan meydana gelmektedir. Gözleme dayalı gerçekleştirilen çalışmalarda araştırmacılar hipotezleri (denenceler) test etmek amacıyla elde edilen verileri istatistiksel analize dâhil etmektedir. Gözleme dayalı araştırmalar içerisinde yer alan tarama tipi araştırmalar büyük örneklem gruplarının araştırmaya konu olan özelliklerinin (cinsiyet, yaş, medeni durum vb.) belirlenmesinde kullanılan betimsel araştırma yöntemi olarak bilinmektedir (Can, 2014).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin sahip oldukları demografik özelliklere ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Alt değişkenler	f	%
Yaş grupları	14	34	16,0
	15	34	16,0
	16	58	27,2
	17 ve Üzeri	87	40,8
Okul türü	Meslek Liseleri	47	22,1
	Anadolu Liseleri	90	42,3
	Fen Liseleri	76	35,7
Cinsiyet	Kadın	82	38,5
	Erkek	131	61,5
Anne eğitim durumu	İlkokul	114	53,5
	Ortaokul	45	21,1
	Lise	41	19,2
	Lisans	13	6,1

	İlkokul	80	37,6
Baba eğitim durumu	Ortaokul	33	15,5
	Lise	66	31,0
	Lisans	34	16,0
Aile aylık geliri	0-1000	71	33,3
	1001-5000	121	56,8
	5000+	21	9,9

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun 17 ve üzeri yaş grubunda bulunduğu, Anadolu Lisesi öğrencilerinin oranının diğer liselerde öğrenim gören öğrencilerden yüksek olduğu, cinsiyet değişkenine göre ele alındığı zaman erkek öğrenci oranının daha fazla olduğu, ebeveyn eğitim düzeyinin yoğun olarak ilkököl düzeyinde bulunduğu, öğrenci ailelerinin büyük bir bölümünün aylık gelir düzeyinin 10001-5000 TL aralığında olduğu bulunmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin sahip oldukları demografik özelliklerin belirlenmesinde araştırmacı tarafından geliştirilen ve 6 sorudan meydana gelen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda yer alan sorular ile aşağıdaki parametrelerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş grupları
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türü
3. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne eğitim durumları
5. Araştırmaya katılan öğrencilerin baba eğitim durumları

6. Araştırmaya katılan öğrenci ailelerinin aylık gelir düzeyleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarının belirlenmesinde Roy (2003) tarafından geliştirilen, Asan ve diğerleri (2008) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılan “Kişisel Değerler Envanteri (KDE)” kullanılmıştır. Ölçek 47 madde ve 5 alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçek alt boyutları disiplin ve sorumluluk, güven ve bağışlama, dürüstlük ve paylaşım, saygı ve doğruluk ile saygı şeklinde sıralanmaktadır. Ölçek geçerlik ve güvenirlik çalışmasında güvenirlik katsayısının .63 olduğu, alt boyutlara ilişkin güvenirlik katsayılarının ise 0.60 ile .71 arasında değiştiği rapor edilmiştir (Asan, Ekşi, Ekşi H, 2008).

3.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde SPSS 22 programı kullanılmıştır. Katılımcıların Bireysel Değerler Envanterinden elde ettikleri puanlar analiz edilmeden önce verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan OneSampleKolmogorovSmirnov testi sonucunda envanterin alt boyutlarından güven ve bağışlama alt boyutuna ilişkin verilerin normal dağılım gösterdiği, diğer alt boyutlara ilişkin verilerin ise normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bu nedenle normal dağılım gösteren alt boyut için parametrik analizler, normal dağılım göstermeyen alt boyutlar için ise non parametrik analizler kullanılmıştır. Katılımcıların yaş grupları, eğitim gördükleri okul türü, annelerinin ve babalarının eğitim düzeyi ve ailelerinin aylık gelir düzeyine göre güven ve bağışlama alt boyutuna ilişkin verilerin analiz edilmesinde OneWayAnova analizi kullanılırken, diğer alt boyutların analizi için Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Katılımcıların cinsiyetlerine göre güven ve bağışlama alt boyutuna ilişkin verilerin analiz edilmesinde IndependentSamples T test kullanılırken, diğer alt boyutların analizinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bireysel Değerler Envanteri'nin alt boyutlarının arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise Spearman Korelasyon analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma bulguları ve bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlar yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlar, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda sunulmuştur.

4.1. Öğrencilerin Bireysel Değer Algılarına İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarını belirlemek için aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (SS) değerlerinden yararlanılmıştır.

Tablo 2

Katılımcıların Bireysel Değerler Ölçeği Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Alt boyutlar	N	X	Ss
Disiplin ve sorumluluk	213	3,80	,621
Güven ve bağışlama	213	2,97	,521
Dürüstlük ve paylaşım	213	3,90	,663
Saygı ve doğruluk	213	4,04	,766
Paylaşım ve saygı	213	3,95	,807

4.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaş grupları, Okul Türü, Cinsiyet, Anne Eğitim Durumu, Baba Eğitim Durumu ve Aile Aylık Geliri Değişkenlerine Göre Bireysel Değer Algılarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırma alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1. Ortaöğretim öğrencilerinin yaş gruplarına göre bireysel değer algıları. Öğrencilerin yaş gruplarına göre bireysel değer algılarına ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Yaş grubu	N	X	Ss	F/x ²	p	Anlamlı farklar
Disiplin ve sorumluluk	14	34	3,61	,821	14,565 ^{x2}	,002	1<4, 2<4, 3<4
	15	34	3,56	,642			
	16	58	3,75	,508			
	16+	87	4,00	,533			
Güven ve bağışlama	14	34	3,15	,426	2,152 ^F	,095	-
	15	34	3,02	,507			
	16	58	2,93	,555			
	16+	87	2,90	,526			
Dürüstlük ve paylaşım	14	34	3,79	,932	13,912 ^{x2}	,003	2<4, 3<4
	15	34	3,61	,683			
	16	58	3,87	,624			
	16+	87	4,09	,489			
Saygı ve doğruluk	14	34	3,73	1,073	14,962 ^{x2}	,002	1<4, 2<4, 3<4
	15	34	3,91	,644			
	16	58	3,97	,727			
	16+	87	4,27	,625			
Paylaşım ve saygı	14	34	3,65	1,070	16,139 ^{x2}	,001	1<4, 2<4, 3<4
	15	34	3,71	,815			
	16	58	3,88	,732			
	16+	87	4,21	,655			

^F=OneWayAnova; ^{x2}=Kruskal Wallis H

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların güven ve bağışlama düzeylerinin yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0,05$), disiplin ve sorumluluk, dürüstlük ve paylaşım, saygı ve doğruluk, paylaşım ve saygı düzeylerinin ise yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p<0,05$) görülmektedir. Disiplin ve sorumluluk, saygı ve doğruluk, paylaşım ve saygı değerlerinde 16+ yaş grubundaki katılımcıların bu değere sahip olma düzeyi diğer yaş gruplarındaki katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,05$). Dürüstlük ve paylaşım değerinde ise 16+ yaş grubundaki katılımcıların bu değere sahip olma düzeyi 15 yaş ve 16 yaş grubundaki katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir.

4.2.2. Ortaöğretim öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türlerine göre bireysel değer algıları. Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türlerine göre bireysel değer algılarına ilişkin bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Katılımcıların Eğitim Gördükleri Okul Türüne Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Okul türü	N	X	Ss	F/x ²	p	Anlamlı farklar
Disiplin ve sorumluluk	Meslek Lisesi	47	3,70	,576	2,227 ^{x2}	,328	-
	Anadolu Lisesi	90	3,88	,560			
	Fen Lisesi	76	3,76	,708			
Güven ve bağışlama	Meslek Lisesi	47	3,12	,467	4,410 ^F	,013	1>2
	Anadolu Lisesi	90	2,85	,555			
	Fen Lisesi	76	3,00	,487			
Dürüstlük ve paylaşım	Meslek Lisesi	47	3,87	,634	3,365 ^{x2}	,186	-
	Anadolu Lisesi	90	4,02	,583			
	Fen Lisesi	76	3,80	,752			
Saygı ve doğruluk	Meslek Lisesi	47	3,83	,842	8,869 ^{x2}	,012	1<2, 2>3
	Anadolu Lisesi	90	4,23	,613			
	Fen Lisesi	76	3,95	,835			
Paylaşım ve saygı	Meslek Lisesi	47	3,80	,858	2,174 ^{x2}	,337	-
	Anadolu Lisesi	90	4,04	,738			
	Fen Lisesi	76	3,94	,850			

^F=OneWayAnova; ^{x2}=Kruskal Wallis H

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların disiplin ve sorumluluk, dürüstlük ve paylaşım, paylaşım ve saygı düzeylerinin eğitim gördükleri okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0,05$), güven ve bağışlama ile saygı ve doğruluk düzeylerinin ise eğitim gördükleri okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p<0,05$) görülmektedir. Güven ve bağışlama değerlerinde Meslek Lisesi'nde eğitim gören katılımcıların bu değere sahip olma düzeyi Anadolu Lisesi'nde eğitim gören katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,05$). Saygı ve doğruluk değerlerinde ise Anadolu Lisesi'nde eğitim gören katılımcıların bu değere sahip olma düzeyi Meslek Lisesi ve Fen Lisesi'nde eğitim gören katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,05$).

4.2.3. Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre bireysel değer algıları.

Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre bireysel değer algılarına ilişkin bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Cinsiyet	N	X	Ss	t/U	p
Disiplin ve sorumluluk	Kadın	82	3,88	,545	4841,0 ^U	,226
	Erkek	131	3,75	,661		
Güven ve bağışlama	Kadın	82	2,86	,527	-2,465 ^t	,015
	Erkek	131	3,03	,507		
Dürüstlük ve paylaşım	Kadın	82	4,03	,603	4348,5 ^U	,019
	Erkek	131	3,82	,689		
Saygı ve doğruluk	Kadın	82	4,21	,644	4351,0 ^U	,019
	Erkek	131	3,94	,818		
Paylaşım ve saygı	Kadın	82	3,96	,824	5216,0 ^U	,722
	Erkek	131	3,94	,800		

^t=Independent Samples T Test; ^U=Mann Whitney U

Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların disiplin ve sorumluluk, paylaşım ve saygı düzeylerinin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0,05$), güven ve bağışlama, dürüstlük ve paylaşım, saygı ve doğruluk düzeylerinin ise cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p<0,05$) görülmektedir. Güven ve bağışlama değerinde erkek katılımcıların bu değere kadın katılımcılardan anlamlı düzeyde daha fazla sahip olduğu ($p<0,05$), dürüstlük ve paylaşım değeri ile saygı ve doğruluk değerinde ise kadın katılımcıların bu değere erkeklere göre anlamlı düzeyde daha fazla sahip olduğu ($p<0,05$) görülmektedir.

4.2.4. Ortaöğretim öğrencilerinin anne eğitim durumlarına göre bireysel değer algıları. Öğrencilerin anne eğitim durumu değişkenine göre bireysel değer algılarına ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Eğitim durumu	N	X	Ss	F/x ²	p
Disiplin ve sorumluluk	İlkokul	114	3,83	,596	,658 ^{x2}	,883
	Ortaokul	45	3,80	,537		
	Lise	41	3,75	,775		
	Lisans	13	3,70	,622		
Güven ve bağışlama	İlkokul	114	3,01	,517	1,627 ^F	,184
	Ortaokul	45	3,02	,541		
	Lise	41	2,82	,514		
	Lisans	13	2,88	,462		
Dürüstlük ve paylaşım	İlkokul	114	3,97	,609	2,889 ^{x2}	,409
	Ortaokul	45	3,94	,556		
	Lise	41	3,74	,868		
	Lisans	13	3,77	,690		
Saygı ve doğruluk	İlkokul	114	4,09	,742	2,518 ^{x2}	,472
	Ortaokul	45	4,00	,804		
	Lise	41	4,01	,845		
	Lisans	13	3,87	,605		
Paylaşım ve saygı	İlkokul	114	4,03	,728	3,084 ^{x2}	,379
	Ortaokul	45	3,84	,789		
	Lise	41	3,79	1,010		
	Lisans	13	4,10	,781		

^F=OneWayAnova; ^{x2}=Kruskal Wallis H

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların disiplin ve sorumluluk, güven ve bağışlama, dürüstlük ve paylaşım, saygı ve doğruluk, paylaşım ve saygı düzeylerinin katılımcıların annelerinin eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0,05$) görülmektedir.

4.2.5. Ortaöğretim öğrencilerinin baba eğitim durumlarına göre bireysel değer algıları. Öğrencilerin baba eğitim durumu değişkenine göre bireysel değer algılarına ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumuna Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Eğitim durumu	N	X	Ss	F/x ²	p	Anlamlı farklar
Disiplin ve sorumluluk	İlkokul	80	3,77	,583	9,031 ^{x2}	,029	3>4
	Ortaokul	33	3,82	,602			
	Lise	66	3,96	,562			
	Lisans	34	3,52	,745			
Güven ve bağışlama	İlkokul	80	3,06	,517	1,825 ^F	,144	-
	Ortaokul	33	2,97	,469			
	Lise	66	2,91	,530			
	Lisans	34	2,84	,540			
Dürüstlük ve paylaşım	İlkokul	80	4,00	,585	18,720 ^{x2}	,000	1>4, 2<3, 3>4
	Ortaokul	33	3,76	,647			
	Lise	66	4,08	,553			
	Lisans	34	3,48	,843			
Saygı ve doğruluk	İlkokul	80	4,12	,758	15,271 ^{x2}	,002	1>4, 2<3, 3>4
	Ortaokul	33	3,88	,816			
	Lise	66	4,24	,577			
	Lisans	34	3,64	,897			
Paylaşım ve saygı	İlkokul	80	4,05	,748	3,881 ^{x2}	,275	-
	Ortaokul	33	3,89	,841			
	Lise	66	4,01	,702			
	Lisans	34	3,64	1,027			

^F=OneWayAnova; ^{x2}=Kruskal Wallis H

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların güven ve bağışlama, paylaşım ve saygı düzeylerinin katılımcıların babalarının eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0,05$), disiplin ve sorumluluk, dürüstlük ve paylaşım, saygı ve doğruluk düzeylerinin ise katılımcıların babalarının eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p<0,05$) görülmektedir. Disiplin ve sorumluluk değerinde, babası lise mezunu olan katılımcıların bu değere sahip olma düzeyi babası lisans mezunu olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,05$). Dürüstlük ve paylaşım ile saygı ve doğruluk değerlerinde, babası ilkokul ve lise mezunu olan katılımcıların bu değerlere sahip olma düzeyi babası lisans mezunu olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek ve babası lise mezunu olan katılımcıların bu değerlere sahip olma düzeyi babası ortaokul mezunu olan katılımcıların anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,05$).

4.2.6. Ortaöğretim öğrencilerinin aile aylık gelir düzeylerine göre bireysel değer algıları.

Öğrencilerin aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre bireysel değer algılarına ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Bireysel Değerlerinin Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Aile geliri	N	X	Ss	F/x ²	p	Anlamlı farklar
Disiplin ve sorumluluk	0-1000	71	3,77	,578			
	1001-5000	121	3,82	,663	1,420	,492	-
	5000+	21	3,77	,530			
Güven ve bağışlama	0-1000	71	3,02	,542			
	1001-5000	121	2,92	,518	1,187	,307	-
	5000+	21	3,05	,454			
Dürüstlük ve paylaşım	0-1000	71	4,01	,565			
	1001-5000	121	3,88	,715	6,989	,030	1>3, 2>3
	5000+	21	3,66	,608			
Saygı ve doğruluk	0-1000	71	4,19	,629			
	1001-5000	121	4,02	,780	5,059	,080	-
	5000+	21	3,67	,975			
Paylaşım ve saygı	0-1000	71	3,97	,829			
	1001-5000	121	3,98	,789	2,401	,301	-
	5000+	21	3,70	,835			

^F=OneWayAnova; ^{x2}=Kruskal Wallis H

Tablo 8 incelendiğinde, katılımcıların disiplin ve sorumluluk, güven ve bağışlama, saygı ve doğruluk, paylaşım ve saygı düzeylerinin katılımcıların ailelerinin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0,05$), dürüstlük ve paylaşım düzeylerinin ise katılımcıların ailelerinin aylık gelir düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p<0,05$) görülmektedir. Dürüstlük ve paylaşım değerinde, ailesinin aylık geliri 0-1000 TL arasında ve 1001-5000 TL arasında olan katılımcıların bu değere sahip olma düzeyi ailesinin aylık geliri 5000+ olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,05$).

4.2.7. Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algıları arasındaki ilişki.

Öğrencilerin bireysel değer algıları arasındaki ilişkiye ait bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

Katılımcıların Bireysel Değerlerinin Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Disiplin ve sorumluluk	Güven ve bağışlama	Dürüstlük ve paylaşım	Saygı ve doğruluk	Paylaşım ve saygı
Disiplin ve sorumluluk	r					
	p					
Güven ve bağışlama	r	-,050				
	p	,467				
Dürüstlük ve paylaşım	r	,721	,043			
	p	,000	,533			
Saygı ve doğruluk	r	,576	-,007	,575		
	p	,000	,922	,000		
Paylaşım ve saygı	r	,558	,136	,611	,496	
	p	,000	,047	,000	,000	

Tablo 9 incelendiğinde, disiplin ve sorumluluk değeri ile dürüstlük ve paylaşım değeri arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$), disiplin ve sorumluluk değeri ile saygı ve doğruluk, paylaşım ve saygı değerleri arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (p) görülmektedir. Güven ve bağışlama değeri ile paylaşım ve saygı değeri arasında pozitif ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Dürüstlük ve paylaşım değeri ile saygı ve dostluk değeri, paylaşım ve saygı değeri arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Saygı ve doğruluk değeri ile paylaşım ve saygı değeri arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

- 1) Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde yaş gruplarına göre bireysel değer eğitimi alma düzeylerinin birbirinden farklı olmasının, bunun yanında öğrencilerin yaş gruplarına göre hayat görüşlerinin bazı farklılıklar göstermesinin yattığı düşünülebilir.
- 2) Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarının öğrenim gördükleri lise türüne göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde okulların değerler eğitimi verme konusunda farklı tutum ve yaklaşımlara sahip olmalarının yattığı düşünülebilir.
- 3) Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde kız ve erkek öğrencilerin yetiştirilme tarzlarının birbirinden farklı olmasının yattığı düşünülebilir.
- 4) Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarının anne eğitim düzeyi değişkenine göre herhangi bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün anne eğitim düzeyinin benzerlik göstermesinin yattığı düşünülebilir.
- 5) Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde farklı eğitim düzeylerine sahip olan babaların çocuklarına değer algısı kazandırma biçimlerinin de birbirinden farklı olmasının yattığı düşünülebilir.

6) Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algılarının aile gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde farklı gelir düzeyine sahip olan öğrencilerin yaşayış biçimlerinin birbirinden farklı olmasının, bunun yanında ekonomik yapıya bağlı olarak öğrencilerin farklı sosyo-demografik özelliklere sahip olmalarının yattığı düşünülmüştür.

7) Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel değer algıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde bireysel değerlerin birbiri ile iç içe olmasının yattığı düşünülebilir.

5.2. Öneriler

1) Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algılarını etkileyen sosyo-demografik değişkenlerin daha ayrıntılı incelenebilmesi için daha geniş örneklem gruplarının dâhil edildiği benzer çalışmalar yapılabilir.

2) Ortaöğretim öğrencilerinin bireysel değer algılarını geliştirmek adına ders müfredatlarına değerler eğitimi de içine alan ders içi ve ders dışı etkinlikler uygulanabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekteleşme derecesinin değerdendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akbaş, O. (2005). Lise birinci sınıf öğrencilerinin sınıf içi güven düzeylerinin belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25/2, 275-292.
- Allport, G. W. (1968). *The Person in Psychology*. Boston: Beacon Press.
- Akdemir S. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler programındaki değerdlerle ilgili görüşleri ve bunların kazandırılmasına ilişkin uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Akgül T. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algıları ile insani değerdleri benimseme düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Aktepe, V. (2015). 5. Sınıf öğrencilerinin sorumluluk değerdinin geliştirilmesine yönelik bir performans görevi uygulaması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23/4, 1511-1534.
- Asan, T., Ekşi, F. Doğan, A. ve Ekşi, H. (2008). Bireysel değerdler Envanteri'nin dilsel eşdeğerlik geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27/27, 15-38.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Coşkun, Y. ve Yıldırım, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin değerd düzeylerinin bazı değerdşkenler açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 311-328.
- Çavdar, M. (2009). *İlköğretim öğretmenlerinin bireysel değerdlerinin çok boyutlu incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelikkaya, T. ve Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerd ve değerd eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1541-1556.

- Çelikkaya, T. ve Seyhan, O. (2016). Değerlerin kazanılmasındaki etkili faktörler (öğrenci görüşleri). *Balikesir University Journal of Social Sciences Institute*, 19(36), 167-188.
- Çengelci, T., Hancı B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Derman, O. (2008). *Ergenlerde psikososyal gelişim*. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitim Etkinlikleri. Adolesan Sağlığı II. Sempozyum Dizisi, 19-21.
- Dinç, E. ve Üztemur, S. S. (2016). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin demokratik değer algılarının karikatürler aracılığıyla incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(3), 974-988.
- Eşberk-Başyayla, Y. (2016). *Lise öğretmenlerinin bireysel ve örgütsel değerlerinin uyumu (Antalya ili örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Antalya.
- Gögebakan, Y. (2010). Türk kültüründeki hoşgörü anlayışının tarihsel ve kültürel kaynakları ve bu anlayışın kültür varlıklarına yansımaları. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 201-223.
- Göldağ, B. (2015). Öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyleri ve değer algıları. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 8(4), 1-15.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji Nedir?*. (Çev. N. Çelebi), Konya: Toplum Yayınları.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi. ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Kapan, E. (2014). *7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki değerleri kazanma durumlarının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Karalar, R. ve Kiracı, H. (2010). Bireysel değerlerin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik öğretmenler üzerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2/2, 79-106.
- Karaköse, R. (2010). *Ailede Sorumluluk Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Karatekin N., Ekşi, H. Durmuş, A. Otrar, M. Işılak-Durmuş, H. ve Koç-Yıldırım, P. (2013). *Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı doğruluk*. Neriman Karatekin (Ed.). 2. Baskı, Ankara: Bakanlar Medya.
- Kaya, H., Işık, Burçin. Ve Şenyuva, E. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin bireysel ve profesyonel değerleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(1), 18-26.
- Kaya, Z. ve Asıcı E. (2017). Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, 31, 662-674.
- Kayır, G. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin değer algılarının incelenmesi: Eskişehir ili örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kaymakcan, R. (2004). Hoşgörü ve eğitimi. *Dem Dergisi*, 2/6, 114-119.
- Koca, A. İ. (2009). *Üniversite öğrencilerinin değerleri ve bireysel özellikleri ile kariyer tercihleri arasındaki ilişki: Çukurova Üniversitesi'nde bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 231-256.
- Korkmaz, İ. (2015). Öğrencilerin dürüstlük ve doğruluk değerlerinin senaryon temelli ölçülmesi. *Pegem eğitim ve öğretim dergisi*, 5(4), 445-454.
- Korkmaz ve Devrani, T. (2010). Kişisel değerlerin kuramsal yapısı ve pazarlamadaki uygulamalar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(1), 49-70.
- Kundakçı, Z. (2014). *Lise öğrencilerinin değer tercihleri ile çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişki (denizli ili örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kurt, E. (2015). İş yaşamında bireysel değerler: bir vakıf üniversitesi meslek yüksek okulu örneği. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 18-36.
- Kurnaz, A., Çiftçi, Ü. ve Karapazar, H. (2013). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 185-225.
- Kuçuradi, İ. (2010). *İnsan ve değerleri*. (3. Baskı).Ankara: Özkan Matbaacılık.

- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 45, 59-76.
- Küçük, L. (2009). Lise Gençliği Değerleri. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Küçükşen, K. ve Budak, H. (2017). Lise öğrencilerinin sosyal değer tercihlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerine etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1813-1826.
- Morsümbül, Ş. (2014). *Değerlerin kuşaklar arası değişimi: ankara örneği*. (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özcan, Z. ve Erol, H. K. (2017). Üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (karabük örneği). *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 913-947.
- Özen, R. (2015). *Türk toplumundaki üç kuşak annelerin çocuklarında olmasını istedikleri değerler ve değer sınıflaması*. (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Özerbaş, M. A. ve Gündüz, M. (2014). Sorumluluk değerinin proje tabanlı öğrenmeyle öğretiminin ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinin tutumlarına etkisi. *Journal of International Social Research*, 7(32), 520-532.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free press.
- Roy, A. (2003). *Factor analysis and initial validation of the personal values inventory*. (Unpublished doctorate dissertation), Tennessee State University, USA.
- Sapsağlam, Ö. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının değer algılarının çizdikleri resimler ve sözlü anlatımlarına göre incelenmesi: sorumluluk Değeri Örneği. *Eğitim ve Bilim*, 42(189), 287-303
- Sancı-Bulut, S. (2012). Gazi eğitim fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(3), 216-238,
- Schwartz, S. (1992). *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries*. In M. P. Zanna (Ed.),

Advances in Experimental Social Psychology (pp.1-65). San Diego: Academic Press.

- Selvitopu, A., Ali, T. ve Veysel, B. (2015). Ortaöğretim öğrencilerine kazandırılması gereken değerlere ilişkin velilerin okuldan beklentileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 979-994.
- Sesli, Ç. ve Demir-Başaran, S. (2014). *Ortaöğretim öğrencilerinin özerklik düzeyleri ile değer yönelimleri ve kendini ayarlama düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(4), 238-258.
- Sezer, A. ve Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 22-39.
- Sobi, F. (2014). *Ortaokul öğrencilerine yapılan doğruluk değeri eğitiminin öğrencilerin doğruluk tutum ve davranışları üzerindeki etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Tanrıseven, I. ve Dilmaç, B. (2013). Orta öğretim öğrencilerinin insani değerleri, motivasyonel inançları ve öz-düzenleme stratejileri arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 21-36.
- Tepe, H., Bayrak, N. Yavlal, N. Şişman, S. ve Tüzün, M. (2014). *Etik çocuk: değerler eğitimi için bir kılavuz denemesi*. Nermin Yavlal (Ed.). İstanbul: Uluslararası Şeffaflık Derneği.
- Ülken, H.Z. (1965). *Değerler, Kültür ve sanat*. İstanbul: Kağıt ve Basım İşleri AŞ Matbaası.
- Yağcı, H. (2006). *Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine karşılaştırılmalı bir araştırma (Zeytinburnu örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yapıcı, A., Kutlu, M. O. ve Bilican, F. I. (2012). Öğretmen adaylarının değer yönelimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 129-151.
- Yılmaz, K. (2013). Üniversite öğrencilerinin dini yönelimleri ile bireysel değerleri arasındaki ilişki. *Balikesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 16(29), 129-145.

- Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi*. (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15.
- Yiğittir, S. ve Adem, Ö.. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 407-416.

EK-1

Veri Toplama Anketi

Bireysel Değerler Envanteri

Değerli Katılımcı;

Bu ölçek, Isparta İli'nin Yalvaç ilçesindeki liselerinde öğrenim gören siz değerli öğrencilerin bireysel değerlerini ortaya çıkarmak amacıyla, bilimsel bir çalışmaya veri oluşturmak üzere hazırlanmıştır. Elde edilen veriler kesinlikle başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Araştırma sonuçlarının amaca hizmet edebilmesi, her şeyden önce sizlerin ölçek sorularına vereceğiniz samimi ve içten cevaplarınıza bağlıdır. Araştırma sonuçları bireysel olarak değerlendirilmeyeceği için adınızı belirtmenize gerek yoktur.

Araştırmaya olan katkılarınız için şimdiden çok teşekkür ederim. Saygılarımla

Muhammet Ali SİNEREN

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği ABD

YAŞINIZ: a)14[] b)15[] c)16[] d)17 ve Üzeri[]

BÖLÜMÜNÜZ: a)MeslekLiseleri[] b) Anadolu Liseleri[]c) Diğer liseler () d) Fen Liseleri ()

CİNSİYETİNİZ :a) Kız[] b)Erkek[]

ANNENİZİN EĞİTİM DURUMU: a)ilkokul[] b)Ortaokul[] c)Lise[] d)Lisans[]
e)Yüksek Lisans[] f) Doktora[]

BABANIZIN EĞİTİM DURUMU: a)İlkokul[] b)Ortaokul[] c)Lise[] d)Lisans[]
e)Yüksek Lisans[] f) Doktora[]

MEMLEKETİNİZ: a)Marmara [] b)İç Anadolu[] c)Akdeniz[] d)Karadeniz []
e)Doğu Anadolu f)Güneydoğu Anadolu g)Ege

AİLENİZİN AYLIK ORTALAMA GELİRİNİZ: 0-1000[] 1001-5000[] 5001-10000[]
10001 ve Üzeri[]

BİREYSEL DEĞERLER ENVANTERİ		TAMAMEN KATILIYORUM	KATILIYORUM	KARARSIZIM	AZ KATILIYORUM	KATILMIYORUM
1	Özgür ruhlu olmakla kendini kontrol edebilmek arasında denge kurabilirim.					
2	Dürüstlük ve doğruluk başarıyla ilişkilidir.					
3	Özür dilemek bana göre değildir.					
4	Bence paylaşmak iyi ve sağlıklı bir ilişkinin temelidir.					
5	Bir şeyi yapacağını söyleyip de yapmayan insanları affedebilirim.					
6	Diğer insanların katkısına saygı duyarım.					
7	Hiç kimseye güvenemem.					

8	Kendimi kaliteli bir ürün ortaya koymaya adanmışımdır.					
9	Diğer insanların fikirlerini dinlemektense kendimi onlarla karşı karşıya kalmış buluyorum.					
10	Dürüstlük ve bütünleşme ev dışında gerekli değildir.					
11	Dürüstlük benim için en üstün önceliğe sahiptir.					
12	Biri benim duygularımı incittiğinde affedebilirim.					
13	Kendimi disiplinli biri olarak görüyorum.					
14	Birlikte çalıştığım insanlara saygı duyarım.					
15	İşte adil olarak kendime düşen payı yaparım.					
16	Bir hata yaptığımda hatamı kabul ederim.					
17	İşimi yaparken doğru süreçleri takip ederim.					
18	Başkalarının bakış açılarına saygı duyarım.					
19	Başkalarına güvenmenin eski moda olduğunu düşünüyorum.					
20	Kendi hatalarım hakkında dürüst olabilirim.					
21	Birlikte çalıştığım insanların yorumlarını saldırgan bulursam onlara nasıl hissettiğimi söylerim.					
22	Paylaşmacı biriyimdir.					
23	Dürüstçe fikirlerimi ifade ederim.					
24	Geçmişte bana yanlış davranmış olan birini affederim.					
25	İnandığım bir değer vardır.					
26	Bence özür dilemek zayıflık işaretidir.					
27	Geçmiş deneyimlerimden dolayı konuşmayacağım insanlar vardır.					
28	Adanmış bir çalışanımdır.					
29	Kin tutarım.					

30	Biriyle paylaşımda bulununca kendimi iyi hissedirim.					
31	Dürüstlüğün işe yaradığını düşünürüm.					
32	İnsanlar bana güvenir.					
33	Hedeflerim vardır.					
34	“Özür dilerim” demek benim için kolaydır.					
35	Kendimi tümüyle iyi hissetmemde paylaşmanın yeri büyüktür.					
36	Hata yapan insanları affedebilirim.					
37	Kendimi dürüst biri olarak götürüm.					
38	İnsanların itimat ettiği biriyimdir.					
39	Diğer insanlara güvenmek konusunda şüpheciyimdir.					
40	Güvenilir biriym.					
41	Ulaşmaya çalıştığım amaçlarım var.					
42	“Affedebilir ve unutabilirim”					
43	Nitelikli bir çalışma ortamına kendimi adamaktayım.					
44	Kendimi sadık bir kişi olarak tanımlarım.					
45	Sözüm senedimdir.					
46	İşverenimin başarılı olduğunu görmeye kendimi adadım.					
47	Sonuçları ne olursa olsun doğrulardan yanayım.					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Muhammet Ali SİNEREN

Doğum Yeri ve Tarihi :Adana/ 05.01.1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :S.D.Ü Burdur Eğitim Fak. Beden Eğt. Öğrt.

Yüksek Lisans Öğrenimi: MAKÜ Eğt. Bil. Enst. Beden Eğitimi Programı

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : 5 ve 8. Sınıflarda okuyan öğrencilerin sınıf ve cinsiyet değişkenine göre beden eğitimi ve spor dersine ilişkin tutumları (poster sunum). Makü Spor bilimleri Öğrenci kongresi. Besyo/Burdur

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Hakkari Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Merkez/Hakkari, Ortaokulu Yalvaç/Isparta, Sücüllü Şehit Süleyman Kalkan Ortaokulu Yalvaç/Isparta, Antik kent Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Yalvaç/Isparta.

İletişim

E-Posta Adresi : muhammetalisineren@hotmail.com

Gsm :0553-4246100